

HAT PÅ NÄTET

VAD FÅR DU INTE SKRIVA PÅ INTERNET?

Innehåll

4 Vad är näthat?

7 Ansvar och skadestånd

12 Förtal

18 Förolämpning

21 Olaga hot

25 Ofredande

29 Sexuellt ofredande

33 Utnyttjande av barn för sexuell posering

37 Barnpornografi

39 Olaga förföljelse eller stalkning (stalking)

42 Dataintrång

44 Personuppgiftslagen

47 Hets mot folkgrupp

50 Mobbning

54 Hit kan du vända dig

57 Ordlista

59 Referenser

60 Noter

Förord

Är det så att man kan säga vad som helst på internet? Nej, det är naturligtvis inte sant. Det finns många regler som sätter gränser för vad man får säga eller skriva på till exempel Facebook, Instagram och Ask.fm.

Dessa regler är framför allt juridiska och står i lagen om brott och straff och i lagen om skadestånd.

I *Hat på nätet – vad får du inte skriva på internet?* tar vi upp juridiken kring näthat, det vill säga om hot, trakasserier och kränkningar på internet, vilka regler om ansvar som gäller för vad vi säger och skriver i sociala medier eller i andra internet-sammanhang. Tanken är att boken ska vara en start för den som vill veta mer kring vad som är tillåtet och förbjudet på nätet.

Näthat kan även förekomma i tidningar, radio och teve. Dessa medier regleras av två särskilda grundlagar – tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen.

I den här skriften fokuserar vi dock enbart på sådana kränkningar som enskilda människor utsätter andra människor för i sociala medier och vissa liknande sammanhang. Du får vägledning i vad som är okej och vad som inte är okej att säga på internet och vart du kan vända dig ifall du själv har blivit utsatt.

Denna skrift är författad av medarbetare vid Institutet för juridik och internet (Juridikinstitutet) på uppdrag av Ungdomsstyrelsen. Till *Hat på nätet* finns en lärarhandledning, *Får man skriva vad man vill på internet?* som är skriven av medarbetare på Diskrimineringsbyrån i Uppsala.

Båda skrifterna kan beställas eller hämtas i pdf-format på Ungdomsstyrelsens webbplats www.ungdomsstyrelsen.se/publikationer

Alice Bah Kuhnke
generaldirektör, Ungdomsstyrelsen

Vad är näthat?

Näthat är ett uttryck som används när någon hotar eller kränker någon annan på internet. Det kan vara hot som framförs via mejl eller på en hemsida. De flesta exempel som tagits upp i tidningar, radio och teve har rört näthat i sociala medier som Facebook, Twitter, Instagram eller Kik. Genom sociala medier kan hot och kränkningar mycket snabbt spridas till väldigt många människor, utan att det kostar i princip någonting i vare sig tid eller pengar för den som sprider det.

När det under senare tid har talats eller skrivits om näthat har juridiken ofta varit en av de saker som intresserat människor mest.

”Får man verkligen säga sådana här saker?”

”Vad händer när man säger så här fast man inte får det?”

”Vad gör skolan åt mobbningen som fortsätter på internet?”

”Varför gör inte polisen något?”

”Kan man åka i fängelse för att ha kränkt någon på nätet?”

Juridiken kring näthat är nämligen till stor del okänd. Alla vet att man inte får sparka andra, krossa en fönsterruta på skolan eller stjäla. Däremot är det inte lika känt vad man får och inte får säga till, eller om, andra på internet. Vissa verkar tro att lagen inte alls gäller på nätet, eller i alla fall att polisen eller andra i praktiken inte bryr sig om det. Så är det inte.

I huvudsak gäller samma regler på internet som i det övriga samhället. Man får alltså inte hota, säga alltför elaka saker eller förfölja någon på internet heller.

Exempel 1: Jonathan skriker i skolmatsalen till Kim, som går i Jonathans klass, att han ska sparka Kim sönder och samman.

Om hotet gör Kim rädd kan det vara ett brott som heter olaga hot (se *Olaga hot*, s. 21).

Exempel 2: Jonathan skriver på Kims Facebooksida att han ska sparka Kim sönder och samman.

Även i det senare fallet kan det vara ett olaga hot. Att Jonathan använt Facebook istället för sin mun för att uttrycka sig spelar inte någon direkt roll. Samma regler gäller i båda fallen.

Exempel på näthat

Den 6 februari 2013 sände Sveriges television ett avsnitt av programmet Uppdrag granskning med namnet *Män som näthatar kvinnor*. I programmet berättade några kvinnor, varav flera var kända från teve och radio, om de hot och kränkningar de utsatts för på internet. Det här är några av de saker som de berättade om.

En kvinna som jobbar på Nyheterna på TV4, läste upp ett mejl.

”Du är en riktig slyna och hora och du har två veckor kvar att leva. Jag kommer att visa att jag menar allvar. Du är så hiskeligt ful att det är helt ofattbart att du har fått jobb på teve. Det är så konstigt att just du är så groteskt ful när alla andra är så vackra.”

En annan kvinna, programledare i en radiokanal, tog fram ett brev som hon fått.

”Din pryda jävla subba. [...]. Det du behöver det är att knullas sönder med ett basebollträ. Dö. Kan du inte bara dö?”

Aftonbladets kulturchef fick ett meddelande som anspelade på mordet på utrikesminister Anna Lindh (som knivdödades på varuhuset NK):

”Det har ju visat sig förut att någon känt igen en propagandaspridande kackerlacka eller ett svenskfientligt svin på gatan eller i ett varuhus.”

Det är inte bara kända personer som råkat ut för det som kallas näthat. Även ”vanliga” personer berättade i Uppdrag granskning om vad de utsatts för på nätet. Till exempel Julia. Julia hade i en kommentar i en Facebookgrupp, som HM hade, kritiserat klädföretaget för att det sålde en t-shirt med den döde rapstjärnan Tupac Shakur på. Anledningen till att Julia kritiserade var att Shakur var dömd för sexuella övergrepp. Kommentaren retade upp många, inte minst rapparens fans. Resultatet blev att inlägget fick tusentals kommentarer, många med hatiskt och hotfullt innehåll, riktade mot Julia.

Julia och de kända personerna som var med i Uppdrag granskning kunde trots kränkningarna gå vidare och leva vanliga liv. Men det finns fall där konsekvenserna blev fruktansvärda. Det finns de som har utsatts för så omfattande kränkningar och hot att de tagit sina liv eller skadat sig själva eller andra.

Ansvar och skadestånd

Juridikens regler kan handla om olika saker. Det mest intressanta när det gäller näthat är regler om ansvar. Vad händer när någon skriver eller på annat sätt uttrycker något som inte är tillåtet? Här är det viktigt att känna till att det i juridiken finns olika former av ansvar. En domstol kan till och med döma barn till vissa former av ansvar. Det finns framför allt två former av ansvar som det är bra att känna till: straffansvar och skadeståndsansvar.

Straffansvar

Den form av ansvar som de flesta tänker på när man diskuterar näthat är straffansvar. Om en person begår ett brott på internet, till exempel hotar någon, så kan hen vara straffansvarig. En person kan inte straffas för att någon annan har begått ett brott, utan endast för sina egna handlingar.

Frågan om någon har ett straffansvar avgörs i en särskild form av rättegång som heter brottmål. I brottmål är det en åklagare som anklagar någon för att ha begått ett brott. Det går till så att åklagaren får en utredning från polisen där de har undersökt om någon eller några har gjort något otillåtet.

Om åklagaren tycker att det verkar som att det har skett ett brott – till exempel att någon har hotat någon annan på Facebook – och dessutom tror att det går att bevisa brottet så går åklagaren vidare till domstol. Det sker genom att åklagaren skickar in en speciell handling till domstolen, ett åtal.

Därefter håller domstolen en rättegång. Då får åklagaren förklara varför den person som åtalats ska anses skyldig. Den som åtalats får försvara sig och har ofta (men inte alltid) hjälp av en jurist, en advokat, som kan lagen. Den som i en rättegång enligt åklagaren betraktas som ett brottsoffer kall-

las med ett gammalt ord för målsägande. Även brottsoffer har ibland hjälp av en jurist som kallas för målsägandebiträde.

När rättegången är klar kommer en dom där domstolen bestämmer om den som åtalats är skyldig eller inte. Om personen som åtalats är skyldig döms hen till ett straff, till exempel fängelse, ungdomstjänst eller böter. Böter är pengar som betalas till staten.

För att kunna dömas till straffansvar måste man vara straffmyndig. Straffmyndig blir man när man fyller 15 år. Innan dess kan man inte straffas för något och åklagaren kommer inte heller att åtala någon som inte fyllt 15 år. Det betyder inte att samhället inte gör något när barn begår brott – de kan istället bli en fråga för socialtjänsten.¹

Exempel: Brita gör en polisanmälan efter att ha blivit hotad i två mejl. Bakgrunden är att Brita engagerat sig i en politisk fråga som många har starka åsikter i. Båda breven innehöll tydliga dödshot och Brita blev rädd. Det finns ingen underskrift och mejlen är skickade från adresser som inte säger något om de verkliga namnen på avsändarna, men polisen får snabbt klarhet i vilka som ligger bakom hoten – Gretchen (32 år) och Klas (14 år).

Gretchen åtalas av en åklagare och döms till en månad i fängelse. Klas åtalas inte eftersom han inte är straffmyndig.

Skadeståndsansvar

Regler om brott och straff känner många till. De flesta känner till att straff är sådant som fängelse och böter, att man inte kan straffas för att någon annan har begått ett brott och att man inte kan dömas till straff förrän man är 15 år. Men det

finns också en helt annan form av ansvar som kallas för skadeståndsansvar. Skadestånd är inte ett straff i lagens mening.

Skadeståndsansvar innebär att man ska betala pengar för en skada som man orsakat någon annan. Om A slår sönder B:s bil blir A skadeståndsskyldig med skadans värde. A måste helt enkelt betala B vad det kostar att reparera bilen eller, om bilen är totalförstörd, kostnaden för att köpa en likvärdig bil som den förstörda. Medan böter betalas till staten betalas alltså skadestånd direkt till den som har blivit utsatt.

När någon begår ett brott mot en annan person så uppkommer ofta ett skadeståndsansvar. Det gäller också vid näthat. Om A hotar eller förtalar B på nätet så blir A också i allmänhet skyldig att betala pengar, skadestånd, till B. Om kostnader uppstår för B på grund av brottet, till exempel om B blir så rädd efter ett hot att hen köper in ett överfallslarm, kan A vara skyldig att ersätta B för dessa kostnader (om de betraktas som rimliga).

Exempel: Trish och Alice var tidigare tillsammans men förhållandet tog slut. Efter det har Trish på olika sätt förföljt Alice. Trish har skickat nakenbilder på sig själv, sexbilder där Alice monterats in i bilden och därefter fotografier på vapen. Efter detta blir det värre. Trish hotar Alice med allt värre saker på sms och dm på Facebook. Alice blir rädd, särskilt eftersom Trish tidigare är dömd för mordförsök. En kväll skickar Trish på kort tid tio hotfulla meddelanden till Alice och skriver bland annat

”Jag kommer snart. Jag ska hänga dig upp och ner och långsamt döda dig genom att tömma dig på blod. Och du: Glöm inte bort att jag fortfarande har en nyckel. Nu kommer jag.”

Alice blir livrädd och slänger sig ut genom dörren och tar en taxi hem till sina föräldrar. Dagen efter byter hon ut låsen och skaffar dessutom ett larm.

Exemplet har Alice rätt till skadestånd av Trish för kostnaderna för taxi, byte av lås och förmodligen även för larmet. Trish är vuxen – han kan även dömas till straff för brott – i det här fallet troligen ”olaga förföljelse”, se sidan 39.

Skadeståndsansvar för barn

Som redan framhållits kan ingen dömas till straff före 15 års ålder. Barn kan däremot bli skadeståndsskyldiga även innan de fyllt 15 år. Faktum är att vi i Sverige har ett långtgående ansvar för just barn. Även små barn är ofta skyldiga att ersätta skador de orsakar.

Det gäller även för skador orsakade genom brott. Det här kan låta konstigt: Hur kan man bli skadeståndsansvarig för brott om man inte kan få ett straff för brottet? Tanken är dock att även barn har skyldighet att betala för de kostnader som de ger upphov till genom ett otillåtet beteende.

Exempel: Yasmin är hemma hos en kompis. Båda är 11 år gamla. När kompisens är på toaletten lånar Yasmin hennes telefon och använder den till att skicka en mängd hot över Kik till andra personer i klassen. Mottagarna blir rädda av hoten som framstår som seriöst menade.

Yasmin kan inte dömas till straff för hon är inte straffmyndig. Däremot kan hon bli skadeståndsansvarig och behöva betala ersättning till de som hotats, till exempel ersättning för kränkning.

Det ska sägas tydligt att barn inte bara behöver betala skadestånd i dessa situationer, de kan också dras inför domstol. Barn kan alltså, som det sägs med ett juridiskt uttryck, stämmas.

Skadeståndsansvar för föräldrar

En speciell sak med skadestånd är att även andra än den som direkt gjort något otillåtet kan bli skadeståndsskyldiga. Enligt en ganska ny regel i lagen ansvarar numera föräldrar för skador som barn orsakar genom brott.

Detta ansvar blev känt för många genom domstolens avgörande i rättegången som brukar kallas för Instagrammålet. I det fallet hade två tjejer skrivit kränkande saker om många andra personer under fotografier som lagts ut på Instagram. De som utsattes för kränkningarna fick rätt till skadestånd och tjejernas vårdnadshavare – det vill säga deras föräldrar – blev skyldiga att betala en del av skadeståndet, trots att de inte själva hade gjort något fel och inte ens visste om vad deras tonåringar höll på med.

Föräldrar behöver bara betala en viss summa för varje ”skadehändelse” som det sägs i lagen. Idag är den summan ungefär 8 000 kronor. I Instagrammålet ansågs varje bild med kommentarer som en egen skadehändelse och därför blev det sammanlagt mycket pengar som föräldrarna skulle betala i skadestånd.

I vissa få fall kan föräldrar slippa under skadeståndsansvaret för sina barns brott, till exempel om:

- föräldern i praktiken inte haft någon kontakt med barnet.
- en familj delats upp och en av föräldrarna bor utomlands utan någon direkt kontakt med barnet.
- föräldrarna kraftfullt ansträngt sig för att komma till rätta med de problem som barnet kan ha genom att skicka sin drogmissbrukande son eller dotter på behandling eller liknande.

Exempel: Ulrich och Ping har startat en blogg där de förtalar tre personer genom att lägga ut bilder i smyg tagna på skolans toalett. Varje person ska enligt domstolen få 20 000 kronor i skadestånd vardera. Ulrichs och Pings föräldrar måste stå för cirka 8 000 kronor av varje brottsoffers skadestånd.

Det är inte bara föräldrar som kan få ansvara för vad andra gör. Ofta är det så att den som till exempel skickar vidare ett kränkande meddelande som någon annan skrivit själv kan bli ansvarig och behöva betala skadestånd. Med andra ord är det viktigaste inte alltid vem som först skrivit eller sagt något otillåtet utan vem som spridit budskapet vidare (se *Förtal*, s. 12).

När får man skadestånd?

När någon har blivit utsatt för ett brott och har rätt till skadestånd är det i första hand den som begått brottet som ska betala. Offret kan få hjälp av Kronofogdemyndigheten med att försöka driva in pengarna.

Om den som begått brottet inte kan betala, vilket inte är så ovanligt, så kan offret få ersättning från annat håll. De flesta har idag en hemförsäkring som gäller för alla som lever tillsammans i ett hem. I hemförsäkringen finns det ett överfalls-skydd som kan ge ersättning till den som inte kan få ut sitt skadestånd från gärningspersonen. Försäkringen ger inte alltid samma ersättning som det någon har rätt till som skadestånd. Vad man kan få ur försäkringen beror på vad som står i villkoren för försäkringen.

I tredje hand kan ett brottsoffer få ersättning från staten. Det kallas för brottsskadeersättning. Om man har rätt till skadestånd från en brottsling, men denne inte kan betala och försäkringsbolaget av någon anledning inte betalar, kan man vända sig till Brottsoffermyndigheten som ligger i Umeå.

Brottsoffermyndigheten betalar ofta ut ersättning till brottsoffer som inte kan få betalt av den som begått brottet.

Det finns dock ett viktigt undantag. Brottsoffermyndigheten betalar inte ut ersättning för ärekränkning. Det finns ett särskilt undantag i lagen för just ärekränkning. Både förtal och förolämpning räknas som ärekränkning (se *Förtal*, s. 12 och *Förolämpning*, s. 18).

I praktiken är det ofta som näthat hamnar under just reglerna om ärekränkning. I Instagramfallet dömdes till exempel tjejnerna som lagt ut bilder och skrivit elaka saker om personerna på bilderna för grovt förtal i tingsrätten. Dessa brottsoffer kommer inte att kunna få pengar från Brottsoffermyndigheten. Om de som begått brottet inte själva kan betala kommer därmed offren inte att få ut sina skadestånd, även om en del av pengarna kanske kan krävas in av gärningspersonernas föräldrar.

Skadestånd för kränkning

Vid just näthat är det en särskild typ av skadestånd som har störst betydelse, nämligen kränkningserättning. Skadestånd för kränkning är speciellt. När någon begår ett brott mot en annan person så anses offret automatiskt ha blivit kränkt. Juridiken förutsätter att den som utsätts för ett olaga hot har blivit skadad på ett sådant sätt att skadestånd för kränkning ska betalas.

Skadestånd för kränkning utgår dock bara om kränkningen är allvarlig. Om man själv bidragit till att ha blivit kränkt – till exempel genom att provocera någon – så får man ibland så att säga ”skylla sig själv”.

Exempel: Mehmet skriver till Kai på Twitter *”Din äckliga transa. Tror du inte alla vet att du sprider aids till halva stan.”*

Mehmets uttalande är, om det inte finns några ursäktande förklaringar, förtal, vilket är otillåtet. Mehmet blir i exemplet troligen skadeståndsskyldig till Kai.

Exempel: Kai och Mehmet skriver fram och tillbaka till varandra på Twitter. Kai skriver *”hörrö böggjäväl ska du med på fotbollen eller”* och liknande meddelanden skickas från både Kai och Mehmet några gånger varefter Mehmet skriver det som framgår av ovanstående exempel.

I detta fall kan inte Mehmet bli skadeståndsskyldig till Kai. Här är det närmast fråga om en jargong mellan två personer och ingen av dessa har blivit kränkt på det sätt som kan ge skadestånd.

Exempel: Kai retar återkommande Mehmet, men inte på ett så allvarligt sätt att det är brottsligt. Mehmet blir till slut så irriterad att han skriver *”Sluta din äckliga pedofil”*.

Att kalla någon för pedofil är ett uttalande som i regel är förtal. I det här fallet hade dock Kai provocerat Mehmet och därför kan det vara så att han inte har rätt till skadestånd. Kai får skylla sig själv.

Hur mycket pengar får man i skadestånd?

Hur mycket pengar har ett brottsoffer rätt till i skadestånd från gärningspersonen? Det beror på. För skador som kan beräknas i kronor har man rätt till skadestånd för de kostnader man faktiskt haft eller kan komma att ha. Den som blivit utsatt för förföljelse har kanske haft kostnader för privat psykologhjälp eller för mediciner. Då kan offret få skadestånd för de faktiska kostnaderna och dessutom för kostnader som hen kan beräknas behöva betala i framtiden.

Men vad är ett brottsoffers rädsla eller ångest värd i kronor? Det kan man inte säga på ett enkelt sätt. När det gäller skadestånd för kränkning går det alltså inte att på ett normalt sätt beräkna vad skadan är värd. Vid kränkning får man istället skadestånd enligt schabloner. En schablon är en form av mall för hur mycket pengar som man kan få. Det finns en del schabloner som är särskilt tydliga i juridiken. Den mest kända är skadestånd för den kränkning som uppkommer vid en våldtäkt. Ett våldtäktsoffer får 100 000 kronor i skadestånd om inte våldtäkten är särskilt grov eller om offret är ett barn eller om något annat talar för ett högre belopp.

Det finns inte lika tydliga schabloner i samband med skadestånd för kränkning vid näthat. Med undantag för skadestånd för kränkning enligt personuppgiftslagen (se *Personuppgiftslagen*, s. 44) är skadeståndet aldrig mindre än 5 000 kronor. I allvarliga fall kan ersättningen bli högre än så. Det är sällsynt att kränkningar på internet ger skadestånd på över 100 000 kronor, men det förekommer – inte minst vid olika sexuella kränkningar – och särskilt om offret är ett barn. Det ska då vara fråga om extremt allvarliga brott.

Sammanfattning – ansvar och skadestånd

1. På internet gäller på det stora hela samma regler som i den fysiska verkligheten. Man får inte hota, förfölja eller kränka någon på internet, lika litet som i skolan eller någon annanstans.
2. Det finns olika regler om ansvar: straffansvar och skadeståndsansvar.
3. Straffansvar gäller när någon har gjort något som är förbjudet enligt lagen, alltså när någon har begått ett brott. Om man gör något förbjudet kan man dömas till straff som fängelse, ungdomstjänst eller böter.
4. Man kan inte dömas till straffansvar före 15 års ålder.
5. Skadeståndsansvar uppkommer när någon skadat eller kränkt någon annan, till exempel genom ett brott. Den som är skadeståndsskyldig ska då ge den utsatte ersättning i pengar.
6. Barn kan vara skadeståndsansvariga för brott även om de inte kan dömas till ett straff i domstolen.
7. Om ett barn gör sig skyldig till ett brott och ska betala skadestånd så blir barnets föräldrar betalningsskyldiga upp till 8 000 kronor för varje skadehändelse.

Förtal

Så säger lagen:

”Den som utpekar någon såsom brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller eljest lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning, dömes för förtal.”

(Brottsbalken 5 kap. 1 §)

Att människor pratar illa om varandra och beskyller andra för otrevliga saker är inte nytt. Till viss del får vi tåla att andra säger mindre trevliga saker om oss. Alla har yttrandefrihet och denna innebär att man kan få säga även sårande saker. Men det finns gränser.

Om jag säger något om en annan person, till exempel på Facebook, som får denne att framstå som en sämre människa i omgivningens ögon, så kan jag göra mig skyldig till ett brott som heter förtal.² Detsamma gäller om jag sprider kränkande bilder (till exempel på Instagram), filmer (till exempel på Instagram, Youtube eller Vine) eller ljudklipp (till exempel i en podd).

Om man döms för förtal kan man få fängelse eller böter. Är det ett fall av grovt förtal blir domen ofta fängelse om den som begått brottet är vuxen. Dessutom kan man bli skyldig att betala skadestånd till offret. Ungdomar har samma ansvar som vuxna för att betala skadestånd. Även föräldrar kan bli skadeståndsskyldiga om ett barn eller en ungdom förtalar någon (se *Ansvar och skadestånd*, s. 7).

Typfallet

Förtal är när någon uttrycker sig om ett offer på ett sätt som förstör offrets rykte eller ”ställning” bland andra. Det viktiga är inte hur den som pekas ut känner sig eller mår, utan hur omgivningen ser på den utpekade. Det typiska fallet av förtal är att beskylla någon för att ha begått brott.

Exempel: Alex skriver på sin blogg *”alla vet ju att Mehmet slår sin tjej”*.

I exemplet säger Alex, men med andra ord, att Mehmet misshandlar sin flickvän. Det innebär att Alex anklagar Mehmet för vara en brottsling. När Mehmet kommer till skolan eller arbetet kommer de som läst bloggen förmodligen att tycka betydligt sämre om Mehmet än de gjorde innan. Det är ett typiskt förtalsbrott.

Även i andra fall än där inte någon pekas ut som en brottsling kan det vara förtal att skriva saker som får den som drabbas att framstå som en sämre människa.

Exempel: Celeste, med 300 Facebookvänner, skriver på Facebook att hennes klasskompis Fredrika *”ligger med vem som helst för några öl”*.

I exemplet säger inte Celeste att Fredrika är en brottsling. Även om det som sagts hade varit sant så gör Fredrika inte något förbjudet, men att skriva på det här sättet får Fredrika att framstå som en sämre person för den som läser det. Det kan alltså vara förtal.

Det är däremot för det mesta inte förtal att uttrycka åsikter om någon, fast det kan vara elakt, så länge åsikterna är så kallade värdeomdömen.

Exempel: Kim skriver på Twitter att en popstjärna är *"fet och ful"*.

Omdömen som det som Kim skrivit kan i viss mån påverka anseendet hos den som pekas ut. Men i sådana här fall, där det som sägs i första hand är en åsikt om den som drabbas, anses det sällan som förtal. Det gäller i än högre grad om den som blir uthängd är känd. Yttrandefriheten – rätten att få uttrycka sig, även på ett sätt som kan vara kränkande – tar över i dessa situationer. Otviveligt och olagligt är inte alltid samma sak.

Förtal genom spridande av bilder och filmer

Förtal på internet sker ofta genom annat än text, till exempel genom bilder eller filmer. För att bilder och filmer ska anses som förtal krävs det, precis som med text, att den som pekas ut får ett sämre anseende bland andra efter att ha hängts ut.

Exempel: Edvard och Igor gör ett Youtube-klipp där fotografier på tjejer från deras skola klipps ihop efter varandra. Igor har lagt på ett ljudspår där de olika tjejerna hängs ut som *"horor"* med mera.

Ordet hora uppfattas ofta som något negativt, något starkt nedsättande, även om det inte är olagligt att prostituera sig. I exemplet kan de tjejer som är med i Youtubeklippen bli sedda som sämre efter uthängningen.

Spridning

Den som ansvarar för förtal är den som ser till att de kränkande påståendena eller bilderna sprids. Det är oftast samma person som både gett upphov till de kränkande påståendena och som spridit dem, men inte alltid.

Exempel: Jag själv skriver i ett meddelande *"Akta er för Sebastian – han snodde min mobil i omklädningsrummet"* som jag sedan kikar (skickar) till alla i min klass.

I exemplet är jag själv både upphovsman och den som sprider kränkningen. Jag har ansvaret för att ha förtalat Sebastian. Svårare kan det bli när det är två olika personer som handlat.

Exempel: Jag själv skriver i ett meddelande *"Akta er för Sebastian – han snodde min mobil i omklädningsrummet"*. Jag skickar inte meddelandet eftersom jag ångrar mig och inte vill peka ut Sebastian. Däremot får klasskompisen Karl tag på min telefon och ser det oskickade meddelandet. Karl – som är den som egentligen stal telefonen – kopierar meddelandet och skickar själv ut det för att han inte själv ska bli upptäckt.

I exemplet ovan är det Karl som gör sig skyldig till förtal, men inte jag själv eftersom jag inte spridit det kränkande meddelandet.

Förtal på internet

Reglerna om förtal kan användas på kränkningar som sker på en skolgård, likaväl som på kränkningar som sker i en tidning eller på internet.

Kränkningarna på internet är dock speciella. När någon skriver något elakt om en annan person på internet kan det spridas oerhört snabbt och till väldigt många människor. Ofta sprids skvaller och pinsamma bilder eller filmer till människor som inte ens känner den som är offer.

I ett radioprogram – *Medierna* – på Sveriges Radio (2013) berättade en tjej som blivit utsatt för att en nakenbild fått stor spridning att hon under lång tid inte vågade gå ut.³ Hon upplevde det som att hela världen sett bilderna. Det är en effekt av att bilderna kommit ut på nätet. Den möjliga spridningen är enorm.

Riskerna att kränkande bilder eller uttalanden får stor spridning blir särskilt tydliga i nya medier, inte minst i sociala medier som bloggar med kommentarsfält, till exempel Twitter, Facebook, Instagram och Ask.fm. Med dessa tekniker sprids nämligen ofta kränkningar vidare som ringar på vattnet. Det medför också att bedömningen av vem som har ansvar kan påverkas. Några särskilda frågor om vem som ansvarar för förtal i bloggar och i bloggkommentarer tas upp här.

Bloggar

I praktiken använder sig de flesta bloggare av vissa gratisverktyg, som Wordpress eller Blogger, där det finns enkla mallar för att sätta upp en sida som sedan kan fyllas med innehåll i form av texter, bilder eller filmklipp. De företag som står för tekniken – som Wordpress eller Blogger – tar i allmänhet inget ansvar för innehållet (även om de ibland ställer upp begränsningar i sina användarvillkor, vilket kan leda till att en blogg stängs av om reglerna inte uppfylls). Den som kan ta ansvar för det som skrivs eller postas på bloggen är alltså i första hand den som driver bloggen. Så ser även reglerna ut.

Exempel: Juridikbloggen.com drivs av (bland annat) Mårten som använder sig av bloggverktyget Wordpress. Mårten är den som har ansvar för innehållet i bloggen. Om det sker förtal i en bloggtext är det alltså Mårten som kan dömas för det och inte Wordpress.

Vi har redan sett att det är själva spridandet av kränkande information som kan medföra ansvar.

Det viktigaste är inte vem som från början skrivit eller fotograferat. Det gäller för bloggar också.

Exempel: På Juridikbloggen lägger Mårten ut bilder eller texter som har skickats in av bloggens läsare, men som är förtal. Det är Mårtens handlingar som medför att förtålet får spridning och är den som kan dömas.

En speciell sak med bloggar är att det ofta inte bara är den som driver bloggen som gör inlägg. Ofta innehåller bloggen ett kommentarsfält. Vem har ansvar för förtal som skrivits av någon i en kommentar under ett blogginlägg? Det är inte helt klarlagt men genom en hel rad med domar från olika domstolar är vissa saker någorlunda säkra.⁴

Det måste först göras en skillnad mellan modererade och omodererade bloggar. Att en blogg är modererad innebär att dess innehavare eller någon som har kontroll över innehållet (en moderator) måste godkänna alla kommentarer innan de publiceras.

När det gäller modererade bloggar är det klart vem som har ansvaret för förtal i kommentarsfältet. Den som godkänner en förtalande kommentar har ansvar för kränkningen. Det är genom godkännandet som uppgiften får spridning – och det är spridningen av kränkningen som medför ansvaret.

För omodererade bloggar är det mer oklart. Att ett kommentarsfält är omodererat innebär att det är helt öppet. Vem som helst kan skriva en kommentar och den blir synlig direkt, utan att en innehavare eller moderator förhandsgranskar. Moderatören har dock möjlighet att ta bort en kommentar i efterhand. Här tycks det som att ansvaret för förtal har den här innebörden: Att ha en blogg med öppet kommentarsfält är inte i sig tillräckligt för att innehavaren eller moderatören blir ansvarig för förtal som sker bland kommentarerna.⁵ Däremot kan den som skrivit kommentaren själv vara ansvarig – om det går att få reda på vem det är.

Twitter Wikipedia förklarar:

”Twitter är en social nätverkstjänst och mikroblogg som möjliggör för användare att skicka och läsa meddelanden, så kallade tweets. Meddelandena är textbaserade och får vara högst 140 tecken långa. Dessa visas öppet på användarens profilsida. Användare kan prenumerera på andra användares meddelandeflöde, vilket kallas ’att följa’ (engelska follow), en prenumerant kallas ’följare’ (engelska follower).”

(www.wikipedia.org)

Den som skriver en tweet gör det alltså till en obegränsad krets av läsare.⁶ Meddelandet kan läsas av vem som helst på internet. I praktiken är det inte så många som läser tweets av en slump eller efter att ha hamnat på Twitter efter att ha googlat. Istället är de flesta läsarna följare, en slags prenumeranter.

När det gäller ansvaret för vanliga tweets är saken enkel: Det är användaren, twittraren, som ansvarar själv.

Exempel: Cissi skriver från sitt Twitterkonto, som följs av 20 000 människor, att Calle är en kvinnohatande gris.

I exemplet kan Cissi hållas ansvarig för att ha förtalats Calle (om det inte är försvarligt att kalla Calle för en kvinnohatande gris – kanske om Calle uttalat sig kvinnohatande i något sammanhang).

Det som är speciellt med förtal på Twitter är när tweets sprids vidare, genom så kallade retweets. En retweet (förkortas RT) innebär att man sprider eller vidarebefordrar någon annans tweet till sina egna följare.⁷ Även den som bidrar till att sprida någon annans förtal på detta sätt kan hållas ansvarig.

Exempel: Cissi skriver från sitt Twitterkonto att Calle är en kvinnohatande gris. Cissis inlägg retweetas av Kawa och Lotta.

I exemplet ovan kan även Kawa och Lotta hållas ansvariga för förtal (om det inte är försvarligt att kalla Calle för en kvinnohatande gris).

Instagram

Reglerna om förtal fungerar ungefär likadant på Instagram som på Twitter.

Exempel: Jonna lägger ut en bild på Johannes på Instagram där Johannes ser ut att "heila", det vill säga göra en så kallad hitlerhälsning. Under bilden har Johanna skrivit "*Här står nazisten Johannes och heilar*". Bilden är tagen ur sitt sammanhang – Johannes sträcker sig egentligen bara efter en sak – och bildtexten är falsk.

I exemplet kan Jonna ha gjort sig skyldig till förtal eftersom det i allmänhet är nedvärderande att beskriva någon som nazist som inte är det. Att det är spridandet, och inte fotograferandet eller textförfattandet i sig, som kan medföra ansvar illustrerades av det så kallade Instagrammålet (se s. 9). Det finns ett flertal liknande fall.

Exempel: Sara och Zara har ett Instagramkonto med namnet "*Bredaste brudarna i Bredäng*" där de lägger ut bilder med kränkande bildtext på tjejer från Bredäng som hånas för sin vikt och sitt utseende. Bilderna och även bildtexterna har skickats in av kontots följare.

I exemplet kan Sara och Zara ställas till svars. Det är genom deras spridning som förtälet sker. Precis som på Twitter kan bilder från Instagram spridas vidare på olika sätt. Den som på detta sätt skickar vidare ett förtal kan hållas ansvarig för att ha spridit förtälet vidare.

Facebook

Ansvaret för förtal på Facebook följer samma principer som Instagram.

Exempel: Klara gör en statusuppdatering där hon felaktigt pekar ut en arbetskamrat för att ha stulit hennes iPad. Klara har ett hundratal Facebookvänner.

Klara kan i exemplet hållas ansvarig för att ha förtalat sin kollega.

Exempel: Klara gör en statusuppdatering där hon felaktigt pekar ut en arbetskamrat som brottsling. Statusuppdateringen "delas" därefter av Klaras bror Hans, som därmed sprider vidare anklagelsen till sina 200 Facebookvänner.

I exemplet kan även Hans hållas ansvarig för förtal.

Sammanfattning – förtal

1. Om du blir anklagad av någon för att vara en brottsling, till exempel för att vara en tjuv eller för att ha misshandlat någon, kan du ha blivit utsatt för förtal.
2. Detsamma gäller om någon spridit bilder eller filmer på någon annan i sexuella situationer eller vissa andra situationer där spridningen medför att de som ser bilden eller filmen tycker sämre om den som bilden eller filmen föreställer.
3. Det kan vara förtal att sprida helt sanna saker – till exempel att någon för länge sedan dömts för ett brott – men också uppenbart falska saker – till exempel fotomontage eller hopklippta filmer.

Förtal

Att prata illa om någon

*Kim ligger
med vem som
helst för några
öl!*

*Ha!
Ha!
Ha!*

Kim

Förolämpning

Att prata illa direkt till någon

*Jävla rosa
prickjävvel!*

Förolämpning

Så säger lagen:

”Den som smäddar annan genom kränkande tillmäle eller beskyllning eller genom annat skymfligt beteende mot honom, dömes för förolämpning.”

(Brottsbalken 5 kap. 3 §)

När vi blir arga säger vi ibland elaka saker som sårar andra. Men vissa saker får man inte säga till någon. Ibland kan det vara ett förtalsbrott (s. 12) att påstå någonting elakt om en annan person. I så fall måste någon annan än den som man är taskig mot ha hört eller läst det.

Om man i stället har lämnat den kränkande kommentaren direkt till den som man är elak mot, utan att någon annan hört eller sett det, så kan det inte vara förtal. Men det kan i stället vara fråga om det som lagen kallar för förolämpning och det är också ett brott. Med förolämpning menas sådana kränkande uttalanden som uteslutande avser att såra en annan persons självkänsla.⁸

Eftersom förolämpning är ett brott så kan den som går över gränsen för vad som är okej få ett straff. Det straff som döms ut i vanliga fall är böter. I grova fall kan fängelse i upp till sex månader dömas ut, men det är ovanligt. För att dömas till ett straff måste, som redan tagits upp, den som förolämpat ha fyllt 15 år. Om förolämpningen innebär en allvarlig kränkning av den förolämpades personliga integritet så kan gärningsmannen också bli skyldig att betala skadestånd.

Att förolämpningen är en allvarlig kränkning av den personliga integriteten behöver inte betyda att brottet anses vara grovt. Dessutom kan en förolämpning vara brottslig, men ändå inte anses vara en allvarlig kränkning av den personliga integriteten. I så fall kan ett straff utdömas, men inte skadestånd. Skillnaden mellan böter och skadestånd är, som du läst tidigare, att man betalar böter till staten medan man betalar skadestånd till den som man förolämpat.

Typfall

Förolämpning är alltså när en person betar sig på ett visst sätt för att håna, kränka eller förlöjliga någon annan så att den personens självkänsla såras. Förolämpning kan till exempel vara att en person kallar någon för ett skällsord eller ett öknamn som avser att göra personen ledsen.

Exempel: Tyra skriver *”Din äckliga hora, ingen tycker om dig!”* till Majken i chatten på Facebook.

I exemplet har Tyra kränkt Majken genom att bland annat kalla henne för hora. Man kan anta att Majken blir ledsen och sårad av att bli kallad så. För att Tyra ska kunna dömas för förolämp-

ning krävs uppsåt från hennes sida. Det betyder att Tyra åtminstone måste förstå att uttalandet kan sår Majkens självkänsla och att hon inte bryr sig om att det gör det.

Förolämpning behöver inte handla om att man säger eller skriver något kränkande till någon annan. Det kan också vara förolämpning att till exempel skicka en hånfull bild eller göra kränkande gester mot någon.

Exempel: Nahom har i Photoshop klippt ihop Marcs huvud med Hitlers kropp så att bilden föreställer Marc i en nazistuniform. Nahom mms:ar bilden till Marc.

Den manipulerade bilden som Nahom skickat till Marc kan nog jämföras med ett påstående om att Marc sympatiserar med nazistiska åsikter. Detta kan vara en förolämpning. Domstolen har också dömt en person för förolämpning som skrikit *"Jävla nazister!"* till två poliser.⁹

För att ett uttalande ska vara en förolämpning krävs också att uttalandet är riktat till den berörda personen själv. Är uttalandet inte riktat till den som kränks kan det inte vara fråga om förolämpning i lagens mening.

Exempel: Felicia byter ut sitt kontaktnamn på MSN till *"Klara är en blatte"*. Klara är inte en av Felicias kontakter på MSN.

Felicias beteende är inte alls trevligt, men hon kan inte hållas ansvarig för att ha förolämpat Klara. Det beror på att Felicia inte har riktat det kränkande uttalandet till Klara.¹⁰

Det är också så att om den som blir utsatt på förhand har samtyckt till förolämpningen har inte heller något brott begåtts.

Förolämpningar som anspelar på: ras, trosbekännelse, sexuell läggning med mera

Lagen ser extra allvarligt på förolämpningar som är rasistiska eller som innebär att någon hånsas för sin religion eller sexuella läggning. Det finns en särskild bestämmelse kring så kallade hatbrott som säger att en åklagare i vissa fall kan väcka åtal, vilket inte gäller annars.¹¹ Här kommer två exempel på detta:

Exempel: Putte skriver *"Jävla svartskalle!"* till Yosef på Kik.

I exemplet har Putte kränkt Yosef genom att rikta ett skällsord mot honom. Skällsordet är rasistiskt, vilket gör att domstolen kommer att se särskilt allvarligt på det. Det här är ett typiskt exempel på ett brottsligt uttalande och Putte kan hållas ansvarig för att ha förolämpat Yosef.¹²

Exempel: Zahar skickar ett sms till Ofelia där hon skriver *"Din lesbiska äckelfitta. Flator som du är totalt onödiga här i världen, du är inte värd ett skit."*

Zahar hånar här Ofelias sexuella läggning. Sådana uttalanden ser man också särskilt allvarligt på. Zahar kan dömas för förolämpning.

Svåra fall

Det är svårt att säga exakt var gränsen för vad som är en brottslig förolämpning går. Det finns inte så många exempel från domstolarna. För att avgöra om ett uttalande är brottsligt får domstolen i gränsfall bland annat ta hänsyn till vem förolämpningen riktar sig till, i vilket sammanhang uttalandet har lämnats och vilket som har varit syftet med uttalandet.¹³

Exempel: Sune kommenterar en av Novas bilder på Instagram *"Hallå där din sladdriga sjösnigel!"*

Här är det nog tveksamt om en domstol skulle se Sunes kommentar som en brottslig förolämpning. Frågan blir om uttalandet verkligen är ägnat att såra Nova, eller om uttalandet till sin karaktär är för oseriöst.

I ett rättsfall från 2004, vilket fortfarande gäller, sa HD att det är tydligt att ord som grisar och svin kan användas för att kränka någon så att det är fråga om förolämpning.¹⁴

I vanliga fall döms böter ut som straff för en förolämpning. Men vid grov förolämpning kan fängelse i upp till sex månader dömas ut.

Sammanfattning – förolämpning

1. Om någon har sagt eller skrivit någonting nedsettande till dig som har sårat din självkänsla kan du ha blivit utsatt för en förolämpning.
2. Detsamma gäller om du i stället fått en hånfull bild skickad till dig eller om någon riktar kränkande gester mot dig.
3. Om någon har förolämpat dig som ett led i ett nedbrytande beteende såsom mobbning kan den personen ha gjort sig skyldig till grov förolämpning.

Olaga hot

Så säger lagen:

”Om någon lyfter vapen mot annan eller eljest hotar med brottslig gärning på sätt som är ägnat att hos den hotade framkalla allvarlig fruktan för egen eller annans säkerhet till person eller egendom, döms för olaga hot”

(Brottsbalken 4 kap. 5 §)

Olaga hot är vad man kallar för ett fridsbrott. Det betyder att om du utsätts för ett olaga hot så ses det som ett otillåtet angrepp på din rätt att vara i fred och känna dig trygg. Den som hotas ska känna rädsla för sin egen eller för till exempel någon anhörigs del eller för att något hen äger ska bli förstört. Varje människa har rätt att skyddas från sådana angrepp.

Hot i olika former förekommer ofta på internet. Men alla hot är inte brottsliga. Ett hot måste uppfylla vissa krav för att det ska vara ett olaga hot och först då är beteendet straffbart. För det första krävs att man hotar med ett annat brott. För det andra krävs att hotet är av sådan karaktär att det normalt är tillräckligt för att framkalla rädsla för liv, hälsa eller egendom hos den hotade personen.¹⁵

Den som hotas behöver alltså inte bli rädd just i det aktuella fallet. Det kan till exempel vara så att personen inte förstår hotet fullt ut. Det är tillräckligt att den som hotas i normala fall borde bli rädd.

Man skulle kunna tro att det spelar roll om den som uttalar hotet har tänkt att den ska genomföra det eller inte. Så är det inte. Även om den som hotar vet att hotet aldrig kommer att genomföras kan denne hållas ansvarig ifall den utsatte uppfattat situationen som allvarligt menad. Domstolen gör alltså bedömningen från den utsattes perspektiv.

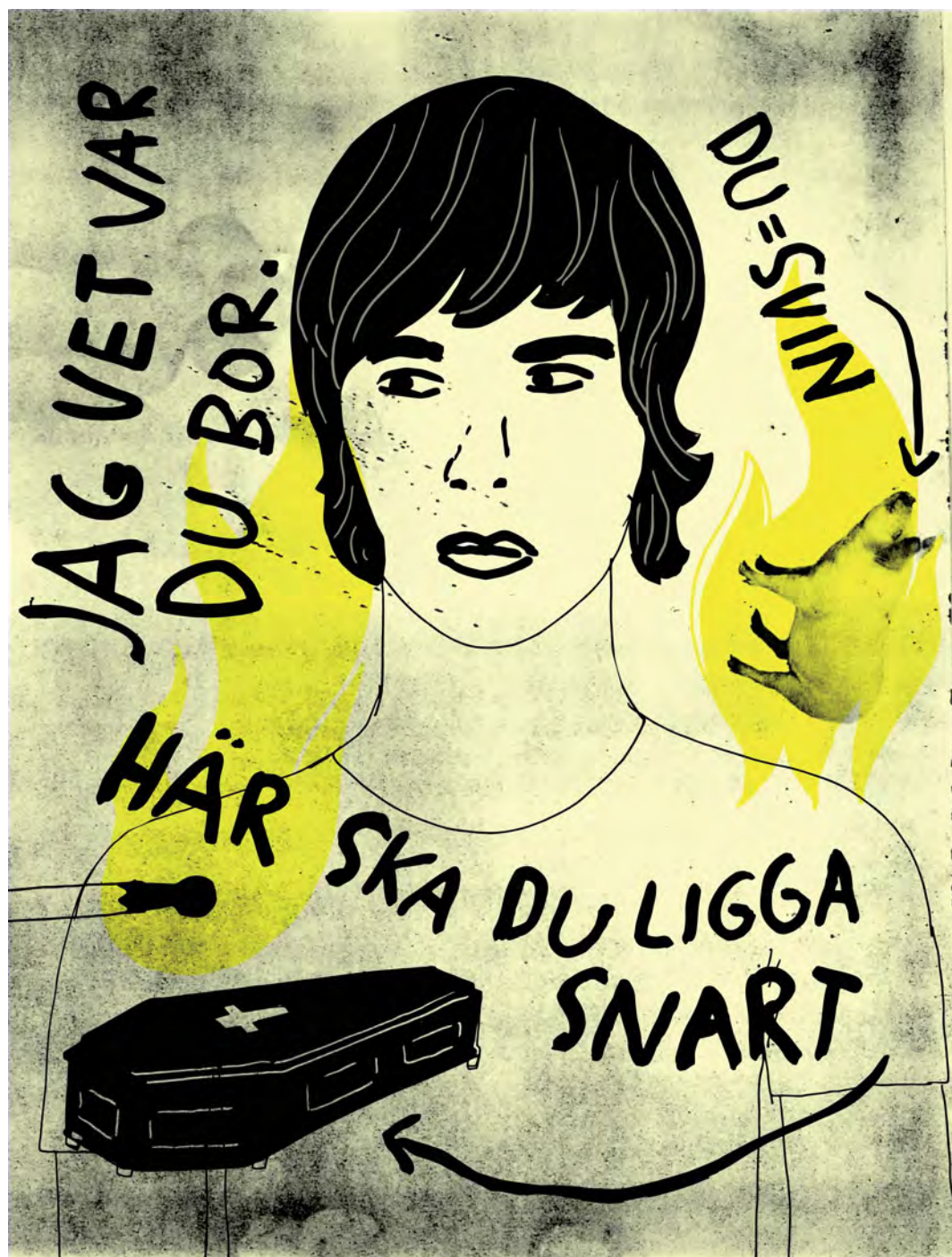
Den som gör sig skyldig till olaga hot kan straffas. Straffet för olaga hot är böter eller fängelse i högst ett år. Om det olaga hotet är särskilt allvarligt, så att brottet är att anse som grovt, kan fängelse dömas ut i upp till fyra år. Olaga hot kan anses vara en allvarlig kränkning av den hotades personliga integritet, vilket innebär att den som gjort sig skyldig till brottet också kan bli skyldig att betala skadestånd till den som blivit utsatt.

Typfall

Typfallet av olaga hot är att en person (A) säger åt någon annan (B) att A kommer att skada B.

Exempel: Nina, som är uppriven över att Jasna har hånglat med Ninas före detta pojkvän, skriver i ett privat meddelande till Jasna på Facebook *”Nästa gång jag ser dig kommer jag att krossa ditt fula lilla ansikte totalt, jag lovar!”*

I exemplet hotar Nina att misshandla Jasna, fast hon säger det med andra ord. Misshandel är ett brott och om Jasna har uppfattat Ninas hot som allvarligt menat kan Nina hållas ansvarig för olaga hot. Det spelar ingen roll om Nina verkligen tänkt göra Jasna illa eller inte eftersom domstolen utgår från hur Jasna har upplevt situationen.

Det kan också vara brottsligt att göra hotfulla gester eller att skicka en hotfull bild till någon

Exempel: Odile har i Photoshop skapat en bild som föreställer en begravning. På kistan har hon klistrat in en bild på Love. Ovanför kistan har Odile lagt in texten ”Snart så ... Det ser jag till”.

Bilden, som föreställer Loves egen begravning, kan jämföras med ett uttryckligt hot om att Love ska dö. Odile kan hållas ansvarig för brott om Love upplever hotet som allvarligt menat eller borde ha gjort det.

Hotet måste inte innebära att det är en människa som riskerar att råka illa ut. Det kan också handla om att någon hotar att skada egendom som ägs av den hotade eller av någon annan. Det kan till exempel handla om djur eller om andra saker.

Exempel: Jossan skriver till Pillan på Kik ”Hatar dig. Du ska få ett jobbigt liv. Din häst ska slaktas och din schäfer ska jag fräta ihjäl med syra. Jag kommer också att bränna ner ditt hus när du är bortrest. Jag vet var du bor”.

Hotet är tillräckligt för att få Pillan att känna allvarlig fruktan för sina djurs säkerhet och för att hennes hus ska förstöras. Det är straffbart som olaga hot och Jossan kan hållas ansvarig.

Hot som inte avser brott är inte olaga hot.

Exempel: Carmen pratar med Lucas på Skype och säger: ”Om du inte följer med mig i morgon berättar jag för din flickvän att du hånglade med Carro i helgen”.

Det är inte brottsligt att berätta för en bedragen tjej att hennes pojkvän har hånglat med någon annan. Carmens uttalande utgör alltså inte något olaga hot.

Hotet behöver inte sägas rakt ut. Även så kallade förtäckta hot kan vara straffbara.

Exempel: Melker, som i Möllberg är en känd bråkstake, chattar med Arvid. Melker är jättearg på Arvid eftersom Arvid sagt till en lärare att Melker sålt alkohol till andra elever på skolan. Melker skriver ”Jag har kompisar som kommer att ta hand om dig ska du se”. Arvid skriver tillbaka och frågar om det är ett hot. Han får till svar att ”Du får ta det som du vill”.

I exemplet skriver inte Melker uttryckligen att han ska skada Arvid. Däremot är innebörden av Melkers meddelande att han känner personer som kan komma att skada Arvid och även detta har av domstol bedömts som olaga hot.¹⁶ ”Jag vet var du bor” är ett annat exempel på vad som i vissa situationer kan utgöra ett förtäckt olaga hot.¹⁷

Hotet avser någon annan än offret

Den handling som hotet avser ska alltså vara brottslig för att det ska handla om ett olaga hot. Men brottet behöver inte riktas mot den person som hotas. Att hota med att skada någon närstående – till exempel en förälder, ett syskon eller ett barn – till den som utsätts för hotet kan också vara brottsligt.

Exempel: Carl har lånat pengar av Bosse som han inte betalat tillbaka ännu. Bosse spelar in en film med sin mobilkamera som han skickar till Carl. På filmen säger Bosse: ”Vet du hur död din nyfödda lillebror kommer att vara när jag har kört över honom? Du får snart veta!”

Mordet som Bosse hotar med avser inte Carl, utan hans lillebror. Bosses uttalande framstår ändå som ett hot gentemot Carl och Bosse kan därför dömas för olaga hot.

Hotet lämnas till någon annan än offret

För att det ska vara fråga om olaga hot krävs att den som blivit hotad känner till det.

Exempel: Lina pratar med Tove på Kik. Tove är upprörd och skriver att hon *”ska ta hjälp av syrran och ge Chrille så mycket stryk att han inte kan gå på en vecka”*. Lina berättar aldrig för någon vad Tove skrivit och det hela rinner ut i sanden.

I exemplet får Chrille aldrig veta att Tove hotat att slå ner honom. Tove kan alltså inte hållas ansvarig för brott.

Hotet behöver dock inte lämnas direkt till den utsatte, utan kan lämnas till en annan person om tanken är att det sedan ska föras vidare till offret.

Exempel: Lina är hemma hos Chrille och pratar med Tove på Kik. Tove är arg och skriver *”Hälsa Chrille att jag och syrran ska ge honom så mycket stryk att han inte kan gå på en vecka”*. Tove och hennes syster har tidigare varit inblandade i flera bråk. Lina berättar för Chrille vad Tove skrivit.

I exemplet är Toves avsikt att hotet ska nå Chrille, via Lina. Det gör det också, och Tove kan hållas ansvarig för olaga hot om Chrille uppfattar hotet som allvarligt menat eller om han borde ha gjort det.

Olaga hot på Twitter

Exempel: Milo skriver på Twitter *”Jag ballar ur!! #skolmassaker #Södertörn #kollanyheternaikväll”* och *”Ja ... Jag får berätta om min planerade skolmassaker för media”*. Milo *”pingar”* fem stycken journalister (det vill säga han meddelar dem att han har publicerat inlägget).

Exemplet är taget ur verkligheten.¹⁸ I fallet dömdes Milo (som egentligen heter något annat) för olaga hot, trots att hotet inte hade sänts direkt

till Milos skolkamrater eller de anställda på skolan. Domstolen ansåg att Milo måste ha förstått att dessa skulle kunna få reda på hotet ändå, särskilt eftersom han *”pingat”* journalister. Inlägget ansågs tillräckligt för att framkalla rädsla hos eleverna och de anställda som hade fått kännedom om hotet genom att polisen hade kontaktat den säkerhetsansvarige på skolan. Milo dömdes för olaga hot trots att han hävdade att det hela bara var ett skämt.

Exempel: Neo är missnöjd med domaren Lars B på en hockeymatch. Han skriver på Twitter *”Så less! Ska se till att du aldrig kan stå på ett par skridskor igen ... #LarsB”*. Lars B följer inte Neo på Twitter.

Det här exemplet är också taget ur verkligheten.¹⁹ Neo hade inte pingat någon om att han skrivit inlägget och han framhöll att han aldrig skulle ha skrivit inlägget om han förstått att Lars B kunde få veta om det. Tingsrätten kom fram till att Neo (som inte heter Neo egentligen) inte hade gjort sig skyldig till olaga hot.

Sammanfattning – olaga hot

1. Du kan ha blivit utsatt för olaga hot, om någon har:
 - hotat dig med ett brott, och
 - hotet normalt är tillräckligt för att för att du ska känna rädsla för liv, hälsa eller egendom.
2. Det kan vara olaga hot att lämna en hotfull bild till någon eller att göra kränkande gester.
3. Hotet behöver inte handla om att en person ska råka illa ut för att det ska vara brottsligt, det kan också handla om att ett föremål förstörs.
4. Ett hot behöver inte vara uttryckligt, det kan också vara förtäckt.
5. Det krävs inte att ett hot uttalas direkt till den som hotas. Den som hotas måste dock veta om hotet.

Ofredande

Så säger lagen:

”Den som handgripligen antastar eller medelst skottlossning, stenkastning, oljud eller annat hänsynslöst beteende eljest ofredar annan, döms för ofredande.”

(Brottsbalken 4 kap. 7 §)

Ofredande är, precis som olaga hot, ett så kallat fridsbrott. Brottet ofredande samlar upp otillåtna angrepp på en människas rätt att vara i fred och känna trygghet som inte kan straffas enligt någon annan brottsbestämmelse. Man börjar alltså med att titta på om det som har hänt kan vara något annat brott som till exempel olaga hot, olaga förföljelse, olaga tvång eller sexuellt ofredande. Om så inte är fallet kan det handla om ofredande. Straffet för ofredande är böter eller fängelse i högst ett år. Man kan också som förövare tvingas betala skadestånd till den ofredade.

Brottet består av att en person ofredar (det vill säga ”allvarligt stör”) någon annan genom att kroppsligt ge sig på denne, eller genom att bete sig på ett hänsynslöst sätt.

Det är framförallt det sista – ofredande genom att bete sig på ett hänsynslöst sätt – som blir intressant för oss att titta närmare på. När har man då betett sig tillräckligt hänsynslöst för att det ska vara brottsligt? Gjorde jag någonting kriminellt när jag tog sista sittplatsen på bussen, trots att jag såg att det fanns en annan person som verkade trött och som blev tvungen att stå? Nej, förstås inte. Det måste handla om en kränkning som är kännbar och inte näst intill obetydlig. Lagen ger några exempel: skottlossning, stenkastning och oljud räknas upp som typiska hänsynslösa betenden som kan innebära ofredande.

Den andra formen av ofredande – ofredande genom att kroppsligt ge sig på någon – omfattar till exempel att man lägger krokben för någon eller att man sliter i någons kläder (om det inte är så allvarligt att det i stället blir misshandel).²⁰

Men hur förhåller sig de här exemplen till kränkningar på internet? Att kasta sten eller sätta krokben förekommer ju förstås inte på nätet. Däremot kan det på nätet förekomma annat hänsynslöst beteende som stör offret så mycket att det klassas som ofredande.

Typfall

Typfallet av ofredande på internet är när någon skickar en mängd meddelanden till en annan person som har uttryckt att hen inte vill bli kontaktad.

Exempel: Svante kontaktar Leon på Facebook 78 gånger inom loppet av tre dagar för att fråga om han får låna pengar. Redan när Svante kontaktar Leon första gången svarar Leon nej och att han inte ville att Svante ska skriva till honom på Facebook mer.

En viktig förutsättning för att det ska vara fråga om ofredande är att den som gör sig skyldig till det hänsynslösa beteendet har uppsåt till ofredandet. Det betyder att hen åtminstone ska förstå att beteendet kan uppfattas som störande för den som

utsätts och att hen inte bryr sig om det. I exemplet ovan har Leon tidigt sagt åt Svante att han inte vill att Svante ska kontakta honom. Trots detta fortsätter Svante att skriva till Leon och det kan ses som ett hänsynslöst beteende och bedömas som ofredande.

Här får vi inte glömma bort brottet olaga förföljelse (se *Olaga förföljelse/stalking*, s. 39). Om Svantes beteende skulle anses vara en systematisk förföljelse av Leon kan det bedömas som brottet olaga förföljelse i stället för ofredande. Avgörande blir hur många separata ofredanden som Svante har begått och under hur lång tid som ofredandena har pågått.

Ofredande behöver inte handla om att det skrivs något kränkande. Att en person skickar otrevliga bilder eller filmer till någon annan kan också innebära ett hänsynslöst beteende som är straffbart.

Exempel: Elvira lägger under en natt upp omkring 30 foton på mänsklig avföring på Bahares öppna sida på Facebook.

Elvira kan i exemplet komma att ansvara för ofredande.

I de flesta fall av ofredande på internet eller per telefon så har det handlat just om fall där väldigt många meddelanden lämnats eller upprepade kontakter tagits. Flera av dessa händelser kan idag bedömas som olaga förföljelse. Men det finns också tillfällen då domstolen har dömt för ofredande trots att det bara handlat om ett enda meddelande.

Exempel: Liza skriver "*hoppas att du kör ihjäl dig*" på Ludvigs Facebook.

Ett uttalande som det här bedömdes av en domstol (en tingsrätt) som hänsynslöst och därmed ofredande.²¹ Men det är inte säkert att ett uttalande som det i exemplet alltid är ett ofredande. Domstolen ser till omständigheterna i fallet och avgörande blir om uttalandet är en kännbar kränkning. Att domstolen

ser till omständigheterna i fallet betyder att den väger in saker som till exempel vem det var som skrev inlägget, hur relationen ser ut mellan den som skrev inlägget och den som tog emot det och om den som skrev inlägget tidigare har betett sig illa mot mottagaren.

Också falska påståenden om att någon i den andres familj har dött kan vara ofredande.²²

Exempel: Elliot skriver till Molly på Kik "*Tråkigt att din mamma dog idag. Jag såg när hon blev utburen på bår, de måste ha skjutit henne rakt i huvudet*". Molly blir helt förstörd. I verkligheten har Mollys mamma varken blivit skjuten eller dött, Elliot vill bara göra Molly upprörd eftersom hon har dumpat honom.

Elliot kan i ett fall som det här hållas ansvarig för ofredande.

Svåra fall

Det kan vara svårt att dra en tydlig gräns mellan ett beteende som bedöms som ofredande och ett beteende som inte är något brott alls. Avgörande blir om det hänsynslösa beteendet är en kännbar kränkning. En tumregel är att ju mindre kränkande innehållet i ett meddelande är, desto högre krav ställs på upprepning för att beteendet ska vara brottsligt.

Exempel: Ester och Noel har precis gjort slut. Ester säger åt Noel att hon inte vill att han hör av sig till henne. Trots det hör Noel av sig med tre sms och ett par samtal under samma kväll, där han skriver att han saknar henne.

Innehållet i Noels sms och samtal är inte kränkande för Ester. Trots att Ester inte vill att Noel ska höra av sig till henne så är tre sms och ett par samtal under en kväll inte ett tillräckligt upprepat beteende för att det i sig ska vara så hänsynslöst att det är ett brottsligt ofredande.

Exempel: Patrick jobbar extra på ett äldreboende. På jobbet har Patrick en tjänstetelefon. Patrick måste gå att nå på telefonen ifall någonting händer. Paulina ringer 60 gånger under en period av fem timmar till Patricks tjänstetelefon så att linjen blockeras, trots att han har förklarat för henne att linjen måste hållas öppen och att hon inte får ringa till numret. Till slut får Patrick stänga av tjänstetelefonen och be sina kollegor att ringa honom på hans privata telefon i stället.

Paulinas beteende medför en olägenhet för Patrick, vilket innebär att det skulle kunna bedömas som så hänsynslöst att det är en allvarlig fridskränkning. Paulina kan hållas ansvarig för ofredande.²³

Exempel: Kim och Sue sms:ar sent på kvällen och stämningen blir irriterad. Kim skickar minst 20 sms till Sue, och Sue svarar på ganska många. Till slut markerar Sue att hon inte vill ha fler meddelanden från Kim. Trots det skickar Kim ett till sms under natten.

Kim kan inte hållas ansvarig för ofredande om sms:en inte i sig har ett kränkande innehåll. Att Kim totalt har skickat över 20 sms spelar ingen roll eftersom Sue var med i konversationen från början och Kim bara skickade ett enda sms efter att Sue markerat att hon inte vill ha fler meddelanden. Det kan inte anses vara ett sådant hänsynslöst beteende att det utgör ett ofredande.

Gränsdragningar

Det kan alltså ibland vara svårt att dra gränsen mellan vad som är ofredande och vad som inte är brottsligt. Men det kan också vara svårt att dra gränsen mellan när något är ofredande och när det i stället handlar om något annat brott. Särskilt svårt kan det vara att dra gränsen mellan vad som är ofredande, vad som är förolämpning och vad som är sexuellt ofredande. Förolämpning har du läst om på sidan 18 och sexuellt ofredande är ett eget brott som vi kommer att gå in på närmare på sidan 29.

Avslutningsvis ska någonting sägas om filmning och fotografering. Att filma eller att fotografera någon anses inte i sig som ofredande. Inte ens om man filmar eller fotograferar någon som till exempel är helt naken, sitter på toaletten eller har sex, är det ofredande. Men det betyder inte att det är tillåtet. Det kan i stället vara så att man gör sig skyldig till förtal i dom genom att man sprider filmerna eller bilderna. Du kan läsa mer om förtal på sidan 12.

Kränkande fotografering

Det kan också vara så att man gör sig skyldig till brottet kränkande fotografering. Detta är ett ganska nytt brott som infördes i juli 2013. Det tar sikte på när någon i hemlighet och utan tillåtelse tar en bild av någon på en privat plats – till exempel i ett sovrum eller på en offentlig toalett. Det ska handla om fotografering som är påträngande, närgående eller dold. För brott krävs inte att bilden spridits, utan det är själva tagandet av bilden som är olagligt. Kränkande fotografering skiljer sig alltså från förtal. Det är däremot inte kränkande fotografering att till exempel ta en bild på någon på stan, även om personen inte samtyckt, förutsatt att fotograferingen inte sker på ett påträngande, närgånget eller dolt sätt som allvarligt kränker den fotograferades personliga integritet.

Eftersom brottet kränkande fotografering är så pass nytt finns det inte så många exempel från domstolarna. En tingsrätt dömde dock en person för kränkande fotografering då hen i hemlighet hade filmat en annan person i ett duschutrymme på en camping.²⁴

Sammanfattning – ofredande

1. Om någon mejlar, ringer, sms:ar, kik:ar eller kontakter dig på annat sätt väldigt många gånger på kort tid, och har du bett den personen att inte kontakta dig, kan du som har blivit utsatt för brottet ofredande.
2. Om ett beteende eller meddelande i sig är kränkande kan det vara ofredande även om det inte upprepas.

Sexuellt ofredande

Så säger lagen:

”Den som sexuellt berör ett barn under femton år eller förmår barnet att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd, döms för sexuellt ofredande”

(Brottsbalken 6 kap. 10 §)

Sexuellt ofredande är ett sexualbrott. Lite förenklat kan man säga att ett sexualbrott är när en person mot sin vilja utsätts för någon typ av sexuell handling. Det har dock betydelse hur gammalt offret är. Ett barn under 15 år anses inte kunna samtycka till att medverka i en sexuell situation, och barnets egen inställning saknar alltså då betydelse.

Sexuellt ofredande kan gå till på lite olika sätt. Till exempel genom att någon rör vid en person som är under 15 år på ett sexuellt sätt (det kan då också vara våldtäkt mot barn). Den här typen av sexuellt ofredande äger förstås inte rum på internet – där kan man ju inte ta på varandra. Men det händer att vuxna tar kontakt med barn via till exempel Instagram eller Facebook, och att kontakten senare leder till att ett kroppsligt sexualbrott begås. Redan en sådan överenskommelse om att träffas, i kombination med att förövaren gör någonting för att ett möte faktiskt ska komma till stånd, kan straffas som brottet kontakt med barn i sexuellt syfte – även kallat grooming. För att handlingen ska vara brottslig krävs att förövaren avser att begå ett sexuellt övergrepp mot barnet och att det är just därför som hen stämmer träff med offret.

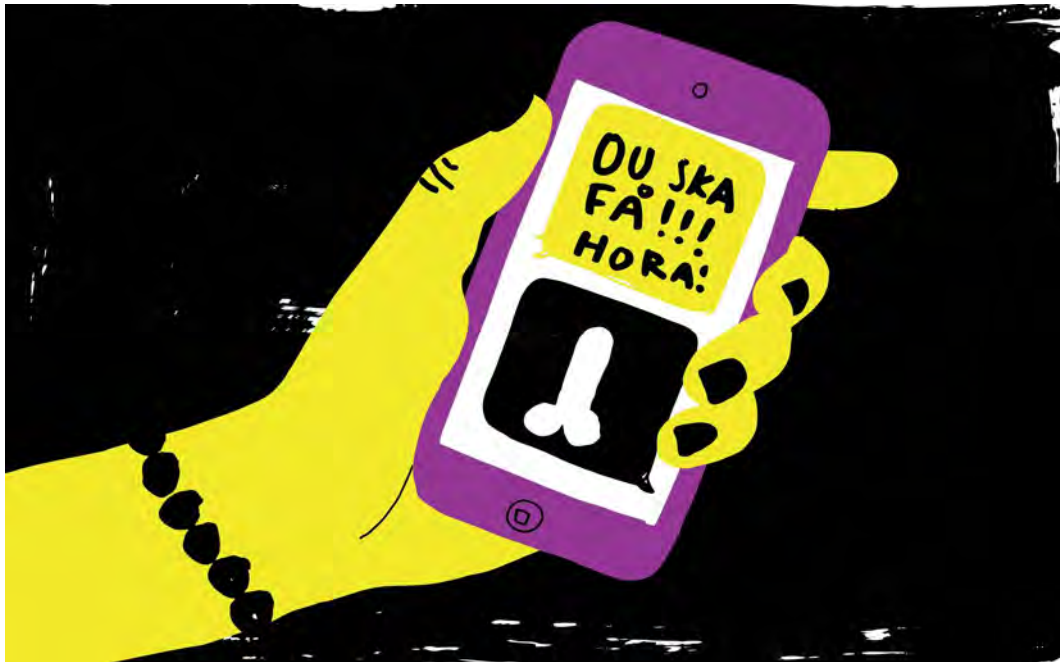
Det är också sexuellt ofredande att övertala någon som är under 15 år att medverka i en

sexuell situation. Barnet måste inte tvingas till någonting, det avgörande blir om förövaren har förmått barnet att medverka. Det kan till exempel ske via en webbkamera, men bedöms då vanligtvis som brottet utnyttjande av barn för sexuell posering (se *Utnyttjande av barn för sexuell posering*, s. 33).

Oavsett åldern på den som blir utsatt så kan en person dömas för sexuellt ofredande om hen blottar sig så att den som tvingas se på upplever obehag. Samma sak gäller om en person – genom att säga, skriva eller göra någonting – ofredar någon annan på ett sätt som typiskt sett kränker hens sexuella integritet.²⁵

För att bedömas som sexuellt ofredande ska handlingen i regel vara sexuell för den som kränker. Det betyder lite förenklat att personen som utsätter en annan ska bli upphetsad av det hen gör mot den utsatte. När en domstol ska bedöma om en handling är sexuellt ofredande tittar den på hela situationen och inte bara på själva handlingen.²⁶

Sexuellt ofredande blir aktuellt om det som har hänt inte kan klassas som något annat sexualbrott (till exempel våldtäkt, sexuellt tvång eller utnyttjande av barn för sexuell posering). På så vis fångar sexuellt ofredande upp sexuella kränkningar som är lite mindre allvarliga, men

fortfarande olagliga. Du kanske känner igen mönstret från kapitlet om ofredande – man kollar även att det som hänt inte är något annat brott.

Den som gör sig skyldig till sexuellt ofredande riskerar att dömas till böter eller fängelse. Fängelse kan dömas ut i högst två år. Om det sexuella ofredandet innebär en allvarlig kränkning av den utsattes personliga integritet kan den dömde även få betala skadestånd till offret.

Typfall

Detta exempel är taget ur verkligheten.²⁷

Exempel: Pontus gör ett inlägg på 13-åriga Stellas Facebooksida där han skriver att hon är sexig och het och att *"han vill tränga in i henne och knulla henne"*.

Pontus ansågs genom inlägget ha ofredat Stella (båda två heter förstås egentligen någonting annat) på ett sätt som kränkt hennes sexuella inte-

gritet. Pontus dömdes för sexuellt ofredande och Stella fick skadestånd.

Exempel: Putte frågar Kelly om och om igen på Ask.fm om de *"ska ligga"*, trots att Kelly redan sagt nej flera gånger. Putte frågar också hur mycket Kelly tar betalt för ett ligg. I samband med att Putte ställer frågorna förklarar han i detalj hur han tänkt sig att samlaget ska gå till.

Putte kan hållas ansvarig för brott eftersom tydliga sexuella kontakter per telefon eller på internet kan utgöra sexuellt ofredande.²⁸

Exempel: Tatjana skickar flera meddelanden på Facebook till Vincent där hon säger att hon har nakenbilder på Vincent som hon kanske tänker lägga ut på Instagram så att alla kan se.

Exempel: Mattias kräver i flera sms att 12-åriga Theo ska skicka nakenbilder på sig själv. Om

Theo inte skickar bilderna säger Mattias att han ska berätta för Theos pappa att Theo snattat.

Exempel: Nadine skapar en profil på nätsidan Badoo i Jennys namn. Nadine låtsas vara Jenny och lägger upp en bild på Jenny, Jennys telefonnummer och en upplysning om att Jenny tycker om att ha sex med rödhåriga killar.

I alla tre exempel kan Tatjana, Mattias och Nadine hållas ansvariga för sexuellt ofredande eftersom de har kränkt Vincents, Theos och Jennys sexuella integritet.²⁹ Beroende på exakt vad Nadine har skrivit i Jennys namn på Badoo kan hon eventuellt också ha gjort sig skyldig till förtal (se s. 12).

Svåra fall

När domstolen ska avgöra om ett beteende innebär sexuellt ofredande tittar den på situationen i sin helhet. Det betyder att alla omständigheter runt omkring själva handlingen vägs in. Om handlingen till exempel har varit en del av ett frivilligt närmande mellan två vuxna personer (i det här fallet över 15 år) blir sexuellt ofredande inte aktuellt.³⁰

Exempel: Olle visar sitt könsorgan för Tindra via en webbkamera.

I exemplet har Olle blottat sig för Tindra på ett sätt som man kanske normalt kan känna är obehagligt. Om Tindra inte varit med på att Olle skulle visa sitt kön så kan Olle förmodligen hållas ansvarig för sexuellt ofredande. Men om Tindra däremot har samtyckt till att få se Olles kön blir det lite knepigare. Då måste man först titta på hur gammal Tindra är. Om Tindra är under 15 år (och Olle inte haft fog för att tro att hon är äldre), spelar det ingen roll att hon har samtyckt. Olle kan fortfarande dömas för sexuellt ofredande. Om Tindra däremot är över 15 år och har lämnat sitt samtycke till att få se Olles kön, så har Olle inte gjort sig skyldig till brott.

Exempel: Shirin som är 17 år är ungdomsledare för en konfirmandgrupp. Verksamhetsansvarig i församlingen är den 40-åriga prästen Staffan. En natt börjar Staffan och Shirin att chatta på Facebook. Staffan berättar att han längtar efter att kyssas och Shirin svarar att hon förstår det. Efter en stund skriver Staffan att han ”*spanar in*” Shirin och att hon är sexig. Shirins internet bryts, men hon kopplar upp sig igen för att fortsätta chatta. Staffan fortsätter att berömma Shirins kropp. Efter en stund går Shirin och lägger sig.

Exemplet är taget från verkligheten. Staffan har varit styrande i konversationen, men Shirin har också deltagit. Shirin kopplade ju till och med upp sig på nytt för att fortsätta chatten efter att datorförbindelsen brutits. Även om Shirin tycker att det känns olustigt att ha haft den aktuella konversationen med sin chef så kan Staffan undgå ansvar med hänsyn till omständigheterna i fallet. I det verkliga fallet friades alltså Staffan (som egentligen heter någonting annat).³¹

Användning av könsord eller andra sexuellt laddade skällsord bedöms normalt inte som sexuellt ofredande.³² Det kan däremot vara fråga om brotten förolämpning eller ofredande.

Sammanfattning – sexuellt ofredande

1. Om en person skriver något sexuellt anstötligt till dig kan du under vissa omständigheter ha blivit utsatt för sexuellt ofredande.
2. Det kan vara sexuellt ofredande när någon skickar nakenbilder eller visar upp sitt kön i en webbkamera om inte mottagaren har samtyckt. Om mottagaren är under 15 år spelar samtycke ingen roll.
3. Vid bedömningen av vad som är ett sexuellt ofredande tar domstolen hänsyn till alla omständigheter och inte bara själva handlingen i sig.

Utnyttjande av barn för sexuell posering

Så säger lagen:

”Den som främjar eller utnyttjar att ett barn under femton år utför eller medverkar i sexuell posering, döms för utnyttjande av barn för sexuell posering”

(Brottsbalken 6 kap. 8 §)

Det händer ibland att vuxna människor uppmuntrar barn och unga att posera på ett sexuell sätt, med eller utan kamera. Det kan till exempel handla om att barnet klär av sig och visar upp sig naket eller lättklädd framför en person eller kamera.

Lagen säger att den som främjar (bidrar till)³³ att ett barn under 15 år poserar sexuellt, till exempel genom att uppmåna barnet till detta, döms för utnyttjande av barn för sexuell posering. Samma sak gäller för den som utnyttjar att ett barn under 15 år poserar på det sättet, till exempel genom att titta på.³⁴ Barnet behöver alltså inte tvingas att posera lättklädd för att det ska handla om ett brott.

Även om en person är över 15 år kan den som bidrar till eller utnyttjar att personen visar upp sig på ett sexuell sätt dömas för samma brott. Då krävs dels att personen som poserat är mellan 15 och 18 år, dels att händelsen anses skada dennes hälsa eller utveckling. Om poseringen utförs på grund av våld eller hot anser domstolen regelmässigt att barnets hälsa eller utveckling skadas. Samma sak gäller om barnet får betalt eller annan ersättning för att posera, eller om barnet har lurats till att göra det.³⁵

Brottet utnyttjande av barn för sexuell posering kan ge böter eller fängelse i upp till två år. Om brottet är särskilt grovt kan det ge fängelse i ända upp till sex år. Om handlingen bedöms som en allvarlig kränkning av barnets personliga integritet kan förövaren även dömas att betala skadestånd till offret.

Bilder eller filmer som skapas i samband med sexuell posering kan vara barnpornografi (se *Barnpornografi*, s. 37).

Typfall

Ett typfall av utnyttjande av barn för sexuell posering är att någon tar kontakt med ett barn under 18 år på internet och att personen sedan får barnet att visa upp sig utan kläder i en webbkamera.

Exempel: Bella sitter och surfar på kamrat.se. Plötsligt får hon ett meddelande från "Nisse_95". Nisse skriver att hans kusin har hittat nakenbilder på Bella från en fest som Bellas föräldrar nog inte skulle bli så glada av att se. Nisse skriver att han tänkt lägga upp bilderna på Facebook och Instagram, men att Bella kan slippa undan om hon i stället visar upp sig lite i webcam på Skype för honom. Bella blir skräckslagen, tänk om det fak-

tiskt finns sådana bilder. Nisse lovar att han ska ta bort bilderna efter att hon visat sig i webbkameran. Bella går med på att visa sig i linne. Men Nisse är inte nöjd utan säger att hon ska ta av sig behån, *”annars lägger jag ut så att alla kan se vilken hora du är”*. Bella är förtvivlad, men vågar inte göra någonting annat än vad Nisse säger. När Nisse efter att Bella visat bröstet skriver *”visa mer av dig nu snygging, ta av dig trosorna också”* säger Bella nej. Då svarar Nisse *”Jodå, annars lägger jag upp filmen på när du just visade upp bröstet också. Du kommer att få ett jåkligt bra rykte som lätt sprider sig lagom till skolstarten. Det är jag som bestämmer nu”*. Bella gör som Nisse säger.

Nisse heter egentligen Lars och är 41 år.

I exemplet vet vi inte hur gammal Bella är. Om Bella är under 15 år har Lars (”Nisse”) utan tvekan gjort dig skyldig till utnyttjande av barn för sexuell posering. Det enda som krävs är ju då att Lars har bidragit till eller utnyttjat att Bella har poserat på ett sexuellt sätt. Här kan man nog säga att Lars har gjort båda delar. Han har dels bidragit till att Bella har visat upp sig (om det inte vore för Lars hade ju Bella aldrig tagit av sig kläderna framför kameran), dels utnyttjat att hon visat upp sig genom att själv titta på när hon klädde av sig.

Om Bella i stället är mellan 15 och 18 år krävs också att en domstol bedömer om händelsen kan antas skada Bellas hälsa eller utveckling. Så är det normalt när den sexuella poseringen utförs på grund av hot som i det här fallet.³⁶ Det spelar ingen roll om de bilder som Lars hotade med i början (bilderna som kusinen hittat) finns i verkligheten eller inte. Lars kan alltså dömas för brottet utnyttjande av barn för sexuell posering.³⁷

Men, det är som sagt inte bara när ett barn hotas eller tvingas att visa upp sig som det kan vara fråga om brott. Om barnet är under 15 år spelar barnets egen inställning ingen roll för

bedömningen. Ett barn under 15 år kan alltså inte i juridisk mening samtycka till att posera sexuellt.

Exempel: Lova, 27 år, pratar med Ahmed, som hon vet är 13 år, på Skype. Lova uppmuntrar Ahmed att klä av sig och ta på sig själv. Vid ett tillfälle onanerar Ahmed framför webbkameran medan Lova ser på.

Helt oberoende av Ahmeds inställning eller uppfattning om händelsen (alltså, även om Ahmed inte har någonting emot att onanera framför webbkameran) kan Lova dömas för utnyttjande av barn för sexuell posering. Det beror på att Ahmed är för ung för att kunna samtycka till att posera sexuellt.

Ibland kan det vara så att en vuxen utnyttjar att ett barn har förtroende för den vuxna, och att det gör att barnet gör saker som hen annars inte hade gjort. Det kan börja som något ganska oskyldigt.

Exempel: 14-åriga Vendela vill jättegärna bli modell. Hon berättar om sin dröm för sin fotbollstränare Pieter som är som en extrapappa åt henne. Pieter säger att han kan hjälpa Vendela eftersom han har ”kontakter”. Pieter erbjuder sig att ta de första bilderna som de sedan kan skicka ut till olika agenter. Vendela tackar ja. Första gången är Vendela och Pieter hemma hos Vendela och hon poserar i jeans och en tröja. Nästa gång säger Pieter att Vendela ska ta på sig bikini. Det gör hon – hon har ju sett på teve att de poserar i bikini på Top Model. Den tredje gången ska de vara hemma hos Pieter och han säger åt Vendela att ta med sig stringtrosor. Pieter instruerar Vendela att hon bara ska ha på sig stringtrosorna och att hon ska svanka medan han tar bilder bakifrån. Samma gång säger han åt Vendela att lägga sig i badkaret, och han säger åt henne att hon ska ta av sig allt medan han fotar. Vendela vågar inte säga emot. Pieter behåller alla bilder själv och känner inte alls någon i modellbranschen.

Pieter kan i exemplet hållas ansvarig för utnyttjande av barn för sexuell posering.³⁸

Andra fall

Vad går egentligen gränsen för när någonting är sexuell posering? Jo, man säger att sexuell posering handlar om sådant som för en vuxen person har en klar och tydlig sexuell karaktär.³⁹ Att en vuxen fotograferar ett naket barn innebär alltså inte alltid att det är fråga om sexuell posering.

Exempel: Mias son Loke har blivit fyra år gammal. Mia fotar när Loke naken springer genom vatten-spridaren i trädgården.

Mias fotografering av Loke är inte av sexuell karaktär, trots att Love är helt naken. Mia gör sig alltså inte skyldig till utnyttjande av barn för sexuell posering.

En person som är mellan 15 och 18 år kan samtycka till att posera på ett sexuellt sätt och i så fall blir det inte fråga om brott. Kriminaliseringen omfattar alltså inte exemplet att par poserar framför varandra för att utforska sin sexualitet.⁴⁰

Exempel: Andrea som är 16 år är ihop med Nicole som är 21 år. En dag när Andrea och Nicole ligger och myser kommer Andrea på att det vore kul om Nicole tog lite foton på henne när hon bara har trosor på sig, så att Nicole kan ta med sig bilderna när hon ska resa till Sydamerika i två månader.

Andrea är över 15 år och kan därför själv bestämma om hon vill posera sexuellt. Nicole har inte gjort sig skyldig till utnyttjande av barn för sexuell posering.

Även om ett barn som är under 15 år har poserat sexuellt kan det vara så att man inte ska döma för brott. Så kan det till exempel vara om den som har fotat, filmat eller tittat på också är ett barn. Skiljer det väldigt lite i ålder och utveckling mellan barnen, och kan man konstatera att poseringen inte har inneburit något övergrepp, ska man inte döma barnet som tittat på för utnyttjande av barn för sexuell posering.⁴¹

Exempel: Chabo är strax över 15 år och han är ihop med Niklas som är 14 år. En dag efter skolan kommer de på att de ska spela in "sexiga filmer" på varandra när de klär av sig till musik.

I exemplet är Niklas under 15 år och egentligen kan han därför inte samtycka till att posera sexuellt. Just i det här fallet skiljer det dock väldigt lite i ålder mellan Niklas och Chabo, och Niklas har dessutom helt frivilligt deltagit i filmandet. I ett sådant här fall skulle Chabo inte dömas för utnyttjande av barn för sexuell posering.

För att en person ska kunna dömas för utnyttjande av barn för sexuell posering krävs att personen har uppsåt till handlingen. Det innebär att personen åtminstone måste ha förstått att hen bidrar till eller utnyttjar att ett barn poserar sexuellt, och att det inte stoppar hen från att göra det hen tänkt. Just i fråga om åldern hos barnet så behöver dock personen inte ha förstått att barnet var under 15 eller 18 år. Det räcker att personen som gör sig skyldig till brottet hade skälig anledning att anta att barnet var under 15 respektive 18 år.

Exempel: Janne pratar med Victoria på Skype. De börjar prata om sex och Janne frågar hur gammal Victoria är. Victoria svarar att hon är 19 år. Janne föreslår att Victoria ska visa bröstet för honom i webbkameran, vilket hon också gör. I verkligheten är Victoria 14 år.

Avgörande för om Janne kan bli ansvarig för utnyttjande av barn för sexuell posering är om Janne hade haft anledning att anta – alltså om Janne borde ha förstått – att Victoria inte var över 15 år. Om Janne till exempel har sett Victoria på bild eller i en webbkamera och det syns att hon inte har kommit så långt i sin kroppsliga utveckling kan det vara så att Janne borde ha insett att Victoria var yngre än vad hon sa. I så fall kan Janne hållas ansvarig för utnyttjande av

barn för sexuell posering. Om Victoria i stället ser ut som en 19-åring så kan Janne förmodligen inte hållas ansvarig för utnyttjande av barn för sexuell posering.

Försök till utnyttjande av barn för sexuell posering

Också försök till utnyttjande av barn för sexuell posering är brottsligt. Det innebär att själva poseringen inte måste komma till stånd för att beteendet ska kunna straffas.

Exempel: Bella sitter och surfar på kamrat.se. Plötsligt får hon ett meddelande från "Nisse_95". Nisse skriver att hans kusin har hittat nakenbilder på Bella från en fest som Bellas föräldrar nog inte skulle bli så glada av att se. Nisse skriver att han tänkt lägga upp bilderna på Facebook och Instagram, men att Bella kan slippa undan om hon i stället visar upp sig naken i webcam på Skype för honom. Bella blir skräckslagen, men när hon försöker få på webbkameran tappar hon den i golvet så att den går sönder. Nisse, som egentligen heter Lars, hör aldrig av sig igen.

Exemplet påminner om det första exemplet i det här kapitlet om utnyttjande. I det här fallet blir det dock aldrig så att Bella visar upp sig för Lars. Lars kan ändå dömas till försök till utnyttjande av barn för sexuell posering eftersom han har försökt få Bella att posera naken framför webbkameran och eftersom poseringen skulle ha kommit till stånd om webbkameran inte hade gått sönder.

Sammanfattning – utnyttjande av barn för sexuell posering

1. Om du är under 15 år och om någon har fått dig att posera naken eller i underkläder i en webbkamera (eller någon annanstans) kan du ha blivit utsatt för utnyttjande av barn för sexuell posering.
2. Samma sak gäller om du är över 15 år och om du till exempel har fått pengar, kläder, alkohol eller andra saker för att posera på ett sexuellt sätt, eller om du tvingats, hotats, lurats eller övertalats till detsamma.
3. Barn under 15 år kan inte samtycka till att posera sexuellt så att den som bidrar till eller utnyttjar att hen gör så kan inte undgå ansvar.
4. Om ett barn har poserat framför ett annat barn kan det barn som tittat på undgå ansvar om det skiljer väldigt lite i ålder och utveckling mellan de två barnen.

Barnpornografi

Så säger lagen:

Lagbestämmelserna kring barnpornografi är alltför omfattande och detaljerade för att ordagrant återges här. Kort sagt är all hantering av barnpornografi förbjuden.

(Brottsbalken 16 kap. 10 a och 10 b §§)

Inledning

De flesta känner till att barnpornografi är förbjudet. Man får varken skapa, sprida, äga eller ens hjälpa andra att komma över barnpornografi.

Barnpornografi är ett brott som samhället ser mycket allvarligt på. Straffen är högre än för många andra nätrelaterade brott. Det är därför väldigt viktigt att man vet var gränserna går. Mycket av det sexuella material som fotas eller spelas in med mobiltelefoner kan faktiskt vara barnpornografi eftersom många tror att det finns en 15-årsgräns, vilket alltså inte är fallet. Även avbildningar av den som fyllt 15 år kan vara barnpornografi! Det är viktigt att komma ihåg att gränsen för vem som är ett "barn" i barnpornografiska sammanhang inte är samma som den för när man har sex. Det är alltså inte 15 år som är gränsen, vilket många tror.

I lagen om barnpornografi står i stället att man ska ta hänsyn till pubertetsutvecklingen i bedömningen. Om man inte har avslutat puberteten är man ett barn, oavsett hur gammal man är.

Alla under 18 år kan dessutom räknas som barn även om de avslutat puberteten. För att man ska dömas för att skapa barnpornografi gäller en absolut 18-årsgräns – alla under 18 år räknas som barn. För alla andra barnpornografibrott, till exempel försäljning eller spridning, gäller i stället att de som avbildas räknas som barn om

det tydligt framgår att de är under 18 år även om de avslutat puberteten, till exempel om det sägs i en film eller man tydligt förstår att det inte rör sig om en 18-åring.

Det finns inga speciella regler om barnpornografi på internet. Man har dock anpassat lagen efter att internet slog igenom eftersom det idag är mycket lättare att skapa, sprida och spara barnpornografi än för exempelvis 30 år sedan. Numera är det nästan bara via internet som barnpornografi sprids. Det finns till och med en stor marknad för sådant material där man kan köpa bilder och filmer. Detta innebär också att brottet blir en större kränkning för det barn som drabbas eftersom materialet kan ses över hela världen.

Det har också blivit allt vanligare med barnpornografi på grund av att internet gjort det enklare att dela med sig av material. Polisen jobbar därför mycket online och du har säkert sett varningsmeddelanden från dem när du surfat. Om du får spam eller andra tips om barnpornografi borde du vända dig till polisen som har en speciell grupp som jobbar med dessa typer av brott.⁴²

Om man döms för barnpornografibrott kan man få fängelse i upp till två år. Grova brott, det vill säga brott som varit omfattande eller där barnen är väldigt unga eller utsatta för våld, kan leda till fängelse i upp till sex år.

Typfall

Exempel: Andy är 18 år men ser äldre ut. Han är tillsammans med Nadja som precis fyllt 15 år men som inte riktigt kommit i puberteten. Första gången de har sex filmar Andy dem med sin mobil. Han sparar filmen och mejlar den senare till två kompisar.

Det är alltså inte någon 15-årsgräns för vem som räknas som barn så Andys beteende kan vara förbjudet enligt regeln om barnpornografi. Inspelningen av filmen är ett brott eftersom Nadja är under 18 år. När han mejlar filmen begår han också ett brott eftersom Nadja förutom att vara ung inte har kommit så långt i puberteten. Precis som för de andra brotten som beskrivs i den här texten måste Andy ha haft uppsåt och eftersom han känner Nadja och hon inte kommit i puberteten kan man utgå från att han känt till att hon är ett barn i lagens mening.

Det finns dock en regel i lagen som gör att Andys beteende kan vara okej eftersom de har en relation. I det här fallet hjälper det inte Andy eftersom han är så mycket äldre än Nadja och dessutom själv ser vuxen ut. Om han varit något år yngre och själv precis börjat komma in i puberteten är det möjligt att han inte hade dömts, men nu rör det sig om ett klart barnpornografibrott.

Sammanfattning – barnpornografi

1. Barnpornografi är ett allvarligt brott.
2. Brottet är inte direkt knutet till åldern på den som avbildas eller syns i en film. Även bilder och filmer med någon som är 15–18 år kan vara barnpornografi om det ser ut som ett barn på bilderna eller i filmerna.

Olaga förföljelse eller stalkning (stalking)

Så säger lagen:

”Den som förföljer en person genom brottsliga gärningar som (...) har utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet, döms för olaga förföljelse.”

(Brottsbalken 4 kap. 4 b §)

Olaga förföljelse är ett ganska nytt brott i svensk lag.⁴³ Brottet olaga förföljelse är tillkommet för att komma åt det som också kallas för stalkning. För att någon ska kunna dömas för olaga förföljelse mot någon annan krävs det att hen ska ha gjort två saker:

1. Begått brott eller överträdelse mot någon som kränker den personens integritet.⁴⁴
2. Begått flera sådana brott eller överträdelser mot samma person. Det ska röra sig om upprepade och systematiska brott.

Typen av brott kan vara olika. De måste inte påminna om varandra för att olaglig förföljelse ska komma ifråga. En gärning kan vara av sexuell karaktär, en annan en misshandel och en tredje mer påminna om mobbning.

Man kan säga att olaga förföljelse har två sidor. Den första är att det ska röra sig om att någon plågar, angriper eller trakasserar en annan person.

Den andra sidan är att trakasserierna, plågandet eller angripandet ska vara upprepat. Man bakar alltså ihop alla enskilda angrepp på någon till ett brott som då heter olaga förföljelse.

Det går inte att säga exakt hur många kränkningar som krävs för att någon ska vara olagligt förföljd. Man brukar titta på är hur allvarliga kränkningarna är. Ju allvarligare kränkningarna är, desto färre krävs det för att någon ska kunna dömas för olaga förföljelse. Och ju lindrigare kränkningarna är, desto fler krävs det för att någon ska kunna dömas.

Något särskilt syfte att förfölja krävs inte. Men den som ska dömas för olaga förföljelse måste ha haft uppsåt till själva *upprepningen* av handlingarna. Annorlunda uttryckt kan man säga att en grundläggande del av själva kränkningen ligger i att den just upprepas. Och det måste den som ska dömas för olaga hot haft uppsåt till, alltså förstått.

Den som döms för olaga förföljelse kan dömas till böter eller fängelse i högst fyra år. Dessutom kan gärningsmannen bli skyldig att betala skadestånd till offret.

Typfallet

Typfallet av olaga förföljelse är att någon begår upprepade brott mot någon annan och att den personen känner sig kränkt, rädd och förföljd. Handlandet ska vara sådant som typiskt sett upplevs som påträngande och besvärande för människor.

Exempel 1: Annas ex Kalle förföljer henne på olika sätt. Vid flera tillfällen har han gjort status-uppdateringar på Facebook där han skriver att hon *"ska passa sig jävligt noga"*, att hon *"gör bäst i att låsa dörren på natten"* och *"han ska fan se till att det blir tyst på henne en gång för alla"*. Kalle har också via Instagram skickat bilder på sin knytnäve med texten *"jag ska fan plocka dig snart"*. Kalle har dessutom smällt en smällare i Annas familjs brevlåda, kastat en sten på hennes fönster så rutan gick sönder och spottat henne i ansiktet i skolkorridoren en gång.

I exemplet har Kalle begått ett antal upprepade brottsliga handlingar mot Anna. Det rör sig om olaga hot, skadegörelse och ofredande. För att Kalle ska kunna dömas till ansvar för olaga förföljelse krävs det att det går att bevisa att Kalle har begått alla de gärningarna som beskrivs i exemplet. Domstolen måste tycka att det är ställt utom rimligt tvivel att Kalle har begått alla brotten och den måste tycka att brotten utgör led i en förföljelse av Anna.

Exempel 2: Larissa och Klara fullständigt mejlbombar Ali. Under bara ett halvår har de skickat hundratals sms och mejl med kränkande yttranden om hans utseende och person trots att Ali tydligt har sagt att han inte vill att de ska fortsätta. De har också skrivit hundratals inlägg på hans Facebookvägg om att han är ful och tjock och de ringer till hans telefon stup i kvarten och vilken tid som helst på dygnet.

I exemplet har Larissa och Klara begått många fall av brottet ofredande mot Ali. Brotten är inte så allvarliga som i exempel 1, men det stora antalet och upprepningarna gör att Larissa och Klara ändå kan dömas för olaga förföljelse eftersom förföljelseinslaget är så starkt.

Svåra fall

Ibland är det svårt att avgöra om brottsliga handlingar "når upp" till olaga förföljelse. Det kan röra sig om brott som en person tveklöst kan dömas för sedda var för sig men det är inte säkert att de kan ses som upprepade kränkningar.

Exempel 3: Charlie tafsade på Stina på en fest genom att sticka ner handen i hennes byxor. På natten när han kom hem skickade han en massa bilder med pornografiskt innehåll till hennes mejl.

Charlie har ofredat Stina sexuellt och eventuellt också begått ofredande genom att skicka bilderna. Om Charlie kan dömas för båda gärningarna har han begått upprepade brott mot Stina. Frågan här är dels om brotten upprepats tillräckligt många gånger, dels om perioden under vilken brotten begås är tillräckligt utsträckt i tid för att Charlie ska anses ha förföljt Stina. Här skulle domstolen nog tycka att det inte rör sig om en systematisk förföljelse och därför inte baka ihop brotten till olaglig förföljelse. Charlie skulle då dömas för de brottsliga gärningarna var för sig.

Om man dömts för brott mot samma person tidigare

Det krävs alltså att en person har begått flera brott för att hen ska kunna dömas för olaga förföljelse. Om en person redan har dömts för brott mot en annan person kan det brottet användas då domstolen ska titta på om gärningarna är upprepade. Däremot får domstolen inte räkna ihop ett brott som någon tidigare dömts för med ett nytt och på så vis ”komma upp” i den grad av upprepning som krävs för olaga förföljelse.

Sammanfattning – olaga förföljelse

1. Du kan ha blivit utsatt för olaga förföljelse om någon har:

– kränkt din personliga integritet genom brott eller överträdelse, och

– samma person har begått flera sådana brott eller överträdelser mot dig, så att det handlar om upprepade och systematiska brott.

2. Ju allvarigare kränkningarna är, desto färre kränkningar krävs det för att någon ska kunna dömas för olaga förföljelse. Tvärtom gäller också att ju lindrigare kränkningarna är, desto fler krävs för att någon ska kunna dömas.

3. Om handlandet inte består av tillräckligt många brott, eller inte är så utsträckt i tid att det utgör olaga förföljelse, kan gärningsmannen istället komma att dömas för de enskilda brotten var för sig.

No Hate-podden

Det mesta som tas upp i *Hat på nätet* behandlas även i en podcastserie. Produktionsbolaget Filt har på uppdrag av Statens medieråd tagit fram nio poddar om lag och rätt på nätet. Varje avsnitt är tio minuter långt. Medverkande är professor Mårten Schultz och juristen Tove Lindgren.

Dessutom finns sex längre poddar (45 minuter) om olika aspekter på nät-hat: rasism, sexism, ansvarig utgivares roll, spelvärlden, lärare och föräldrar. Till vart och ett av avsnitten finns en kortare kommentar från en ungdomspanel.

Podcast: Juridiken #1 - Vad är näthat?

Alla poddar finns på:
www.nohate.se

Dataintrång

Så säger lagen:

”Den som (...) olovligen bereder sig tillgång till en uppgift som är avsedd för automatiserad behandling eller olovligen ändrar, utplånar, blockerar eller i register för in en sådan uppgift döms för dataintrång”

(Brottsbalken 4 kap. 9 c §)

De allra flesta av oss har antingen råkat ut för eller hört talas om någon som råkat ut för en så kallad facerape.⁴⁵ En facerape är när någon tar sig in på någon annans Facebookkonto och till exempel skriver en statusuppdatering så att det ser ut som att det är den inloggade personen som har skrivit uppdateringen.

En facerape är ofta obehaglig för den som blir utsatt och ibland är meddelandena som lämnas av allvarlig karaktär. Det kan faktiskt också vara brottsligt – man kan göra sig skyldig till dataintrång. Dataintrång är ett brott som kan ge böter eller fängelse i högst två år.

Lagen säger att dataintrång är när man utan lov skaffar sig tillgång till någon typ av uppgift (till exempel fakta, information eller begrepp)⁴⁶ som finns på en dator, surfplatta eller liknande. Det är också dataintrång att ändra, ta bort, blockera eller föra in en sådan uppgift i register. Slutligen kan man göra sig skyldig till dataintrång om man allvarligt stör eller hindrar den som har rätt att använda uppgifterna från att göra det.⁴⁷

Typfall

Exempel: Ariana har precis gjort slut med Ludwig. Ludwig, som kan Arianas lösenord till Facebook, är arg och ledsen och vill inte att det ska komma ut att han har blivit dumpad. Ludwig loggar in på Arianas Facebookkonto och skriver en statusupp-

datering som ser ut att komma från Ariana *”Vill bara dö ... Blev just dumpad och är bara sämst i hela världen ... Ful är jag också. Kom tillbaka Ludwig!!”*.

I exemplet har Ludwig utan lov skaffat sig tillgång till uppgifter på en dator genom att logga in på Arianas Facebook. Det spelar ingen roll att han kan lösenordet sedan tidigare. Ludwig har också gjort ändringar på Arianas Facebook genom att lägga upp statusuppdateringen. Ludwig kan dömas för dataintrång.

I exemplet hade Ludwig loggat in på Arianas Facebook med hjälp av hennes lösenord. Men det kan faktiskt vara fråga om dataintrång även om man inte behöver ta sig förbi en lösenordspärr.

Exempel: Wilmer sitter i skolans bibliotek och surfar på Facebook på en av skolans datorer. Han lämnar datorn en stund för att gå på toaletten, men loggar inte ut ur Facebook. När han kommer tillbaka ser han att Moa har satt sig vid hans dator och att hon skrivit en statusuppdatering från hans konto.

Den här gången är det Moa som utan lov har skaffat sig tillgång till och ändrat uppgifterna på Wilmers Facebook. Moa har inte behövt knäcka Wilmers lösenord, men det spelar ingen roll. Hon har fortfarande inte fått Wilmers godkännande och hon kan därför ha gjort sig skyldig till dataintrång.

Det måste förstås inte vara fråga om statusuppdateringar för att dataintrång ska ha begåtts.

Exempel: Kim tar sig in på Jings Instagram och byter ut lösenordet så att Jing inte själv kan ta sig in.

Exempel: Kim tar sig in på Jings Kik och chattar med flera av Jings vänner.

Exempel: Kim tar sig in på Jings Facebook och tar bort flera av Jings kontakter.

Exempel: Kim tar sig in på Jings Badoo och kollar upp vilka Jing har haft kontakt med.

I alla fyra fallen kan Kim ha gjort sig skyldig till dataintrång eftersom Kim utan lov har skaffat sig tillgång till Jings konton samt där i några fall ändrat och raderat uppgifter. I det första fallet har Kim också hindrat Jing från att själv komma in på sitt konto. Den som tar sig in på någon annans användarkonto behöver dock inte göra någonting särskilt där inne för att hen ska ha begått dataintrång. Själva intrånget i sig är nämligen straffbart.

Det behöver inte handla om uppgifter på internet för att det ska vara dataintrång.

Exempel: När Sixten inte ser tar Leila hans mobiltelefon och läser igenom Sixtens sms.

Här har Leila olovligen skaffat sig tillgång till uppgifter (sms:en) i Sixtens telefon. Det kan straffas som dataintrång.⁴⁸ Extra tydligt att avläsningen sker olovligen blir det förstås om Sixten har skyddat sin telefon med ett kodlås som Leila måste förbi för att kunna läsa sms:en, men precis som i de tidigare exemplen med Facebook så är det inte avgörande. Man behöver inte ha tagit sig förbi en lösenordsspär för att det ska vara fråga om dataintrång.

Exempel: Vilgot har fått låna Sagas dator under en kväll för att hjälpa Saga med att uppdatera några program. Vilgot flyttar en mapp med intima bilder från Sagas dator till ett usb-minne som Vilgot sedan behåller.

Vilgot har i det här exemplet fått lov att använda Sagas dator för att uppdatera ett antal program. Han har dock inte fått lov att titta på Sagas privata bilder och att flytta över dem till sitt eget usb-minne. Vilgot har gjort sig skyldig till dataintrång.⁴⁹

Andra fall

Det kan inte vara fråga om brott när den som begår handlingen har haft tillåtelse från personen som har rätt till uppgifterna.

Exempel: Melissa ber Gabriel att gå in på hennes Facebook för att skriva ett meddelande till Cissi. Gabriel gör som Melissa ber honom.

Här är det förstås inte fråga om dataintrång eftersom Gabriel har haft Melissas tillåtelse att skaffa sig tillgång till Melissas Facebook.

Det blir inte heller fråga om dataintrång om den som begår handlingen inte har haft uppsåt till det. Det innebär att den som till exempel tar sig in på någons användarkonto utan lov åtminstone måste förstå att hen kan få tillgång till någon annans uppgifter som den personen inte har gett lov till, men att hen inte bryr sig om det.

Nu har vi beskrivit några exempel på dataintrång. Men självklart kan många fler handlingar än de som vi har gått igenom vara brottsliga dataintrång, till exempel inmatande och spridande av datavirus och andra sabotageprogram.

Sammanfattning – dataintrång

1. Om du har råkat ut för en facerape så kan du ha blivit utsatt för dataintrång.
2. Det krävs inte att en person tagit sig förbi en lösenordsspär för att det ska vara fråga om ett dataintrång.
3. Det kan vara dataintrång att tjuvläsa andras sms utan lov.

Personuppgiftslagen

Så säger lagen:

”Syftet med denna lag är att skydda människor mot att deras personliga integritet kränks genom behandling av personuppgifter.”

Personuppgiftslag (1998:204) 1 §

Personuppgiftslagen – ofta kallad PuL – är en speciell lag som kan vara ganska svår att förstå. Faktum är att PuL ofta anses svår även bland jurister som inte gör annat än läser lagar. PuL reglerar hur man får hantera uppgifter om andra människor, till exempel hur man får samla in, registrera, sprida eller sammanställa dem.

Med personuppgifter menas all information som man kan koppla till en person, det vill säga både text och bild. Både ”okänsliga” uppgifter som adress, yrke och personnummer och ”känsliga” uppgifter som exempelvis sjukhusjournaler, politiska åsikter eller brottsregister omfattas alltså av lagen. Liksom bilder. Det finns dock många

situationer där okänsliga uppgifter är okej att behandla. Känsliga uppgifter är det som huvudregel alltid förbjudet att hantera.

Det är inte förbjudet att hantera personuppgifter om man har fått samtycke av den vars uppgifter det gäller. Det är därför ofta så att något som skulle vara förbjudet enligt PuL ändå är tillåtet eftersom informationen godkänts på ett tydligt sätt av den som annars skulle varit den drabbade. När man skriver på ett avtal får man ofta också skriva under att man samtycker till att ens information lagras av telefonleverantören eller flygbolaget. Annars skulle företaget riskera att bryta mot PuL när de sparar uppgifter om din adress eller om vad du har köpt av dem.

PuL är en lag som bygger på ett EU-direktiv. Det betyder att det finns liknande lagar i alla de andra 27 EU-länderna. Det innebär också att inte bara svenska domstolar prövar lagen, utan att även EU:s egen domstol, EU-domstolen, kan komma att bedöma eventuella brott mot PuL.

Om man döms för brott mot PuL kan man dömas till att betala skadestånd. Skadestånden är ofta ganska låga och det är ovanligt att det rör sig om mer än några tusen kronor. Man kan också, i vissa speciella och allvarliga fall, dömas till böter eller kortare fängelsestraff (men det har aldrig hänt hittills).

Typfall

Det är inte särskilt vanligt att brott mot PuL går till domstol. Oftast begås samtidigt andra brott, till exempel förtal eller olaga hot. PuL-brott skiljer sig från dessa genom att det är själva hanteringen av personuppgifter som är förbjuden – man behöver alltså inte mena illa eller egentligen göra något speciellt med uppgifterna.

Exempel: En gymnasieskola lägger varje månad ut ett nyhetsbrev på sin hemsida där man bland annat berättar om vad som hänt bland elever

och lärare på skolan. I ett nyhetsbrev står under rubriken Lärarnytt att läraren Max fått ett nervöst sammanbrott och kommer att vara sjukskriven i två månader.

Detta är en känslig personuppgift och ett typfall av brott mot PuL, även om skolan inte menade illa.

Exempel: Michael har förlorat en vårdnadstvist mot sin partner. Eftersom han tycker sig ha blivit felaktigt behandlad av domstolen lägger han ut själva domen och allt material från utredningen på sin blogg. I utredningsmaterialet finns flera känsliga uppgifter om Michaels partner, hans personliga förhållanden och deras gemensamma barn.

Detta är ett solklart fall av brott mot PuL. Det rör sig om känsliga uppgifter som gjorts tillgängliga för allmänheten. Inget av de undantag som beskrivs nedan gäller för den här situationen.⁵⁰

Undantag och svåra fall

Eftersom det inte är så vanligt att brott mot PuL hamnar i domstol är det inte alltid lätt att veta var gränsen går för vad som är okej. Det är ju domstolen som avgör vad som är tillåtet och inte tillåtet så om man har många domar att titta på är det lättare att veta var gränsen går. Dessutom finns det flera undantag i lagen som gör att det finns många gränsfall.

Ibland kan det vara tillåtet att publicera eller behandla personuppgifter. I inledningen beskrivs hur tryck- och yttrandefrihet är skyddad av grundlagen. Den som driver en webbplats eller en blogg där personuppgifter publiceras kan ansöka om utgivningsbevis. Webbplatsen får då en ansvarig utgivare och samma grundlagsskydd som till exempel en tryckt tidning

PuL har nämligen ett undantag för så kallad journalistisk verksamhet. Undantaget innebär

att det i lagens mening kan vara okej att hantera känsliga uppgifter om man gör det av en tillräckligt god anledning. Våldigt mycket av de personuppgifter som läggs ut på internet omfattas av undantaget och man behöver inte vara journalist för att undantaget ska gälla. Det gör att det är svårt att veta var gränsen går, även om väldigt mycket av det som kan räknas som ”debatt” är undantaget.⁵¹

Exempel: Hanna gillar inte hur poliserna i hennes område beter sig mot hennes vänner. Hon lägger upp en blogg där hon beskriver olika poliser och hur de svurit och förolämpat ungdomar. Det står bland annat vad de olika poliserna heter, vilken polisstation de jobbar på och var de bor och hon uppmanar alla ungdomar i området att protestera mot poliserna.

Detta är exempel på ett gränsfall där det inte är helt klart om Hanna brutit mot lagen. Om Hanna åtalades för sin blogg skulle domstolen titta på om informationen var tillräckligt viktig för att upplysa andra om polisernas beteenden. Man måste dock alltid balansera rätten att lägga ut uppgifter om någon mot den personens rätt till sin integritet och i det här fallet är det inte solklart att Hannas intresse av att väcka debatt är viktigare än polisernas integritet.

Information som bara hanteras för privat bruk är också undantaget från PuL-förbud. Det innebär exempelvis att personuppgifter som man sammanställer i sin egen dagbok, eller gräver fram när man släktforskar, är tillåten eftersom de oftast bara är avsedda för eget bruk. Problemet blir när man har informationen online då det är svårt att säga vad som är eget bruk på internet. Det mesta på nätet kan ju spridas vidare och därför anses det inte som privat bruk enligt lagen.

Exempel: Marco skriver dagbok på en Wordpress-blogg. Eftersom han är politiskt engagerad i ett ungdomsförbund skriver han ofta om politiska samtal han haft med sina lärare och fotbollstränare där det bland annat framgår var de står politiskt. Bloggen är låst och Marco måste godkänna vem som får läsa den. Han har ännu inte godkänt att någon får läsa.

Marcos dagbok verkar helt klart vara för privat bruk, men samtidigt säger PuL att publicering på internet aldrig kan vara helt privat. Frågan är om de politiska uppgifter som Marco skriver om sina lärare och tränare är ett brott mot PuL eller om det räknas som ett undantag. Man kan inte vara helt säker och eftersom PuL är från slutet av nittioalet är det svårt att veta var gränsen går för privat bruk. Även om bloggen är låst kan hans inlägg kanske ändå hamna i ett Google-resultat.

Sammanfattning – PuL

När man först läser PuL är det ganska mycket av ”normalt internetbeteende” som verkar förbjudet. Men det finns en massa undantag, till exempel om samtycke eller information som bidrar till samhällsdebatten. Detta gör att det i praktiken inte är så vanligt att det begås brott mot PuL.

Det är i första hand för företag, myndigheter och andra arbetsplatser som PuL är viktig att hålla koll på. De får inte spara exempelvis foton eller personnummer hur som helst. Sådana frågor blir inte så ofta aktuella för enskilda människor eftersom det inte är så vanligt att sammanställa personuppgifter på det sättet. Om man gör det så begår man ofta andra allvarliga brott samtidigt.

Till skillnad från många av de andra brotten som beskrivs i den här texten finns det också en speciell myndighet, Datainspektionen, som håller koll på att PuL följs. Dit kan man vända sig med frågor eller om man tror att någon publicerat eller hanterat personuppgifter på ett felaktigt sätt.⁵²

Hets mot folkgrupp

Så säger lagen:

”Den som i uttalande eller i annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning, döms för hets mot folkgrupp”

(Brottsbalken 16 kap. 8 §)

Hets mot folkgrupp är ett hatbrott.⁵³ Hatbrott är en brottskategori där flera olika brott finns samlade. Det som hatbrotten har gemensamt är att själva motivet till brottet är förutfattade meningar mot en särskild grupp i samhället. Det rör sig om till exempel rasistiska eller homofobiska motiv. Hatbrotten anses extra allvarliga eftersom man har tyckt att de strider mot våra grundläggande värderingar och de mänskliga rättigheterna. Därför finns det en så kallad straffskärpningsregel i brottsbalken som säger att domstolen ska döma ut hårdare straff för den här typen av brott.⁵⁴

För att någon ska kunna dömas för hets mot folkgrupp krävs det tre saker:

1. Någon ska göra ett uttalande eller lämna ett annat meddelande som sprids.
2. Uttalandet eller meddelandet ska bestå i hot eller ge uttryck för missaktning.
3. Hotet eller missaktningen ska avse en folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på hudfärg, ras, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning.

Den som döms för hets mot folkgrupp kan få böter eller fängelse. Om det är ett grovt brott kan fängelse i upp till fyra år dömas ut. Om det är ett brott av normalgraden kan fängelse i upp till två år dömas ut.

Uttalande eller annat meddelande som sprids

Det krävs alltså för det första att någon hotar eller på annat vis talar illa om en folkgrupp i ett uttalande eller meddelande och för det andra att uttalandet eller meddelandet sprids.

Det första kravet på uttalande eller annat meddelande innebär inte att det behöver röra sig om ett meddelande som man skickar till någon. Ordet meddelande i lagbestämmelsen betyder snarare att alla sorters kommunikation omfattas. Det behöver inte heller röra sig om ett muntligt eller skriftligt uttalande. Även bilder och symboler såsom flygblad, foton, affischer och armbindlar räknas som meddelanden.⁵⁵

Det andra kravet på att uttalandet eller meddelandet ska spridas innebär att det ska nå fler än ett fåtal. Man får bara göra uttalanden som kan

betecknas som hets mot folkgrupp inom den helt privata sfären. Uttalanden i slutna sällskap skyddas inte, utan ett uttalande eller meddelande anses spritt så fort det når fler än bara ett fåtal inom den privata sfären. Det krävs alltså inte att en större grupp personer faktiskt tar del av uttalandet eller meddelandet. Utan det som spelar roll är om det har gjorts tillgängligt för fler än bara ett fåtal.⁵⁶

Exempel, spridning: Andreas skriver på sin blogg att *"alla jävla bögar borde ta nån medicin så de blev normala och kunde passa in i samhället"*.

Andreas har genom sitt blogginlägg spridit ett uttalande genom att göra det tillgängligt och kan dömas till ansvar för hets mot folkgrupp.

Exempel, spridning: Jasmine postar på sin Facebookprofil (sluten med 130 vänner) att *"muslimer borde ta och flytta hem till öknen och sluta förstöra Sverige"*.

Även Jasmine kan dömas till ansvar för hets mot folkgrupp. Att Jasmine har en sluten Facebookprofil spelar ingen roll och uttalandet anses ändå spritt.

Exempel, spridning: Kalle tar en skärmdump med sin telefon på ett hakkors och lägger ut fotot på sitt konto på Instagram med öppen profil.

Kalle kan dömas till ansvar för hets mot folkgrupp. Att han egentligen bara sprider bilden vidare från någon annanstans på internet har ingen betydelse.

Exempel, spridning: Ali, Hannah, Soran och Gustav har en chattgrupp. Gustav skriver att *"folk som är med i pingstkyrkan är äckliga och dumma i huvudet"*.

Här är det inte alls säkert att Gustav skulle kunna fällas för hets mot folkgrupp även om det uttalande han gjort tveklöst är missaktande mot medlemmar i pingstkyrkan. Det rör sig om ett fåtal personer och en domstol skulle nog kunna tycka att det här skulle vara inom Gustavs helt privata sfär.

Hota eller uttrycka missaktning

Det andra kravet är att någon i uttalandet eller meddelandet ska uttrycka hot eller missaktning. Ordet hot i den här lagbestämmelsen behöver inte motsvara ett olaga hot (se s. 21). Med hot menas alla typer av hot, förolämpningar och förtal på det sätt som vi använder orden i det vardagliga språket. Ordet missaktning täcker in alla former av kränkande uttalanden mot en folkgrupp, även förlöjliganden. Däremot är saklig kritik av en folkgrupp inte hets mot folkgruppen.

Exempel, missaktning: Linda skriver på sin blogg om polisens registrering av romer att *"det är väl självklart att polisen behöver registrera zigenare, eftersom de är tjuvar och dessutom flyttar på sig hela tiden"*.

Det här är ett uttryck för missaktning. Lindas uttalande är kränkande mot folkgruppen romer och hon kan ställas till ansvar för hets mot folkgrupp.

Exempel, missaktning: Jorges gör en status-uppdatering på Facebook med texten *"Det är statistiskt bevisat att fattiga och utsatta människor i större utsträckning begår brott än andra. Invandrare är i större utsträckning socialt utsatta än etniska svenskar och det är därför dom är överrepresenterade i brottsstatistiken"*.

Jorge pekar visserligen ut invandrare som överrepresenterade i brottstatistiken. Men han gör inget missaktande uttalande mot invandrare. Jorge skulle inte dömas för hets mot folkgrupp eftersom hans hänvisning till invandrare inte är kränkande mot folkgruppen.⁵⁷

Alla nedsättande uttalanden om till exempel fransmän eller muslimer är inte straffbara. Det krävs att uttalandet överskrider gränsen för en saklig och vederhäftig diskussion om den aktuella folkgruppen.

Folkgrupp och annan sådan grupp

Det tredje kravet är att uttalandet eller meddelandet ska uttrycka hot eller missaktning för en folkgrupp eller annan sådan grupp. Med det menas alltså att angreppet ska ha sin utgångspunkt i missaktning mot en viss folkgrupp. Det som är av betydelse är att angreppet ska anspela på hudfärg, ras, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning.

Romer, judar, danskar och kineser är exempel på folkgrupper. Men även samlingsbegrepp som ”invandrare” kan utgöra en folkgrupp.

Begränsning av yttrandefriheten

Yttrandefriheten innebär att vi har rätt att säga vad vi vill när vi vill. Men den är begränsad av just brottet hets mot folkgrupp. Yttrandefriheten finns i både vår grundlag regeringsformen och i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna. Man kan beskriva det som att yttrandefrihetens yttersta gräns i det här sammanhanget utgörs av brottet hets mot folkgrupp.⁵⁸

Sammanfattning – hets mot folkgrupp

1. En person kan dömas för brottet hets mot folkgrupp om;
 - hen har gjort ett uttalande eller lämnat ett meddelande som spridits,
 - uttalandet består i hot eller uttryck för missaktning, och
 - missaktningen avser en folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på hudfärg, ras, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning.
2. Det behöver inte röra sig om ett muntlig eller skriftligt uttalande eller meddelande. Även bilder och symboler som flygblad, foton, affischer och armbindlar räknas som meddelanden i lagens mening.
3. Med hot menas inte bara olaga hot utan alla typer av hot, förolämpningar och förtal på det sätt som vi använder orden i det vanliga språket.
4. Ordet missaktning täcker in alla former av kränkande uttalanden mot en folkgrupp, även förlöjliganden.

Mobbning

Så säger lagen:

”Huvudmannen ska se till att det genomförs åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för kränkande behandling.”

(Skollagen 6 kap. 7 §)

Vad är mobbning?

Det står inte i någon lag vad mobbning faktiskt är och mobbning går att beskriva på många olika sätt. Gemensamt för all mobbning är att en eller flera personer (mobbarna) upprepade gånger betar sig på ett negativt sätt mot någon annan (offret).⁵⁹ Mobbarna kan till exempel trycka ner eller skada offret. Det kan handla om att Putte varje gång Carol kommer till skolan skriver till Carol på Kik att hon ser ännu tjockare ut än igår, eller att Anastasia och hennes kompisgäng på rasterna knuffar Anil så att han smutsar ner kläderna.

Men det kan också handla om att medvetet och systematiskt göra precis ingenting. Till exempel att aldrig lyssna på en person när hen säger någonting, eller att aldrig låta en person vara med på rasten så att hen varje gång tvingas sitta för sig själv i ett hörn. Det kallas för att ignorera en person och kan leda till att personen blir utfrysad. Att bli utfrysad och ignorerad kan göra precis lika ont som att bli retad.

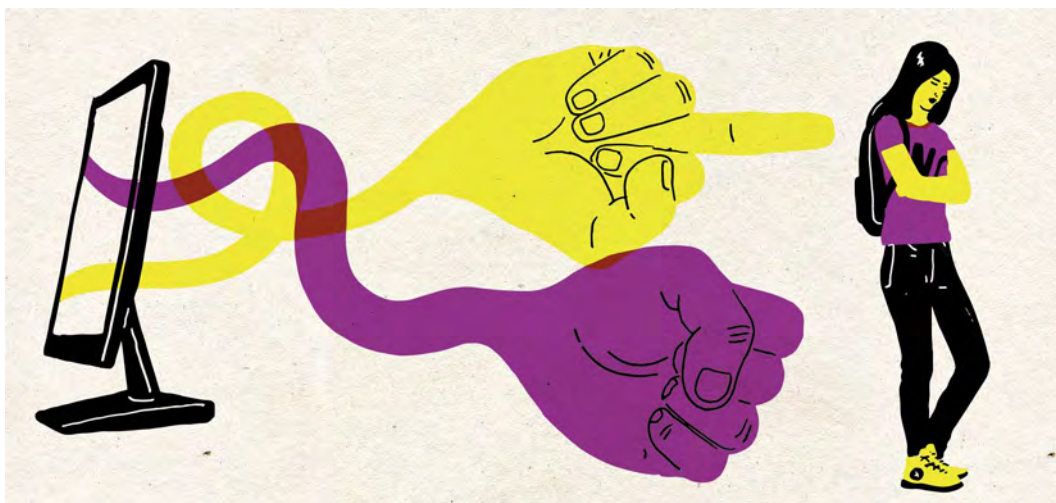
Man brukar inte räkna engångshändelser eller enstaka påhopp till mobbning (även om det fortfarande kan vara fråga om kränkningar som inte är okej), utan mobbning är ett upprepat beteende som återkommer under en viss tid.⁶⁰ Det måste dock inte vara precis samma beteende som uppre-

pas gång på gång. Ena dagen kanske Putte skriver till Carol att hon ser tjockare ut än igår, andra dagen knuffar han ner henne i en vattenpöl och den tredje dagen skickar han ett mms till henne under lektionen där han pekar långfinger. Putte kan förstås sägas mobba Carol trots att han hittar på nya kränkande beteenden de olika dagarna.

Mobbning kan alltså se väldigt varierande ut och ta sig uttryck på olika sätt. Psykisk mobbning kan till exempel bestå av hån, förlöjliganden, trakasserier, öknamn, hot, gester, miner och utfrysning. Fysisk mobbning kan bland annat bestå av knuffar och slag eller att doppa någons huvud i toaletten. Ofta har den som blir mobbad svårt att försvara sig mot den eller de som mobbar.

Mobbning på nätet

Idag är de allra flesta ungdomar på ett eller annat sätt aktiva på internet. Men det faktum att vi spenderar så mycket tid på nätet och att vi där kan kommunicera så enkelt med varandra innebär också att nätmobbning har blivit allt vanligare. Mobbning på nätet kan bestå av att någon upprepade gånger skickar hot, förolämpningar, taskiga bilder eller andra kränkningar till någon annan via sin dator eller mobil. Precis som i fråga om annan mobbning så kan nätmobbning se ut på en mängd olika sätt.

En undersökning som organisationen Friends gjorde hösten 2012 visade att nära hälften av de tillfrågade barnen och ungdomarna någon gång hade känt sig kränkta via nätet eller mobilen. Ungefär fem procent av de barn och ungdomar som känt sig kränkta sa dessutom att de känt så flera gånger eller ofta, något man alltså skulle kalla för att de utsatts för nätmobbning.⁶¹

Man kan, precis som i fråga om allt näthat, tänka sig att det är enklare för den som mobbar att kränka ett offer via nätet eftersom mobbaren inte behöver se den som blir utsatt i ögonen och inte behöver se hur ledsen hen blir. För den som mobbar kan det vara enkelt att hävda att *"det som man skriver på nätet inte är personligt"* och dessutom kan det finnas möjlighet för mobbaren att vara anonym. Det är viktigt att komma ihåg att även om man själv tycker att det som skrivs på nätet är opersonligt och ingenting att ta så allvarligt på, så kan den som blir utsatt för mobbning på nätet uppleva det hela på precis motsatt sätt.

Till skillnad från vad som gäller för mobbning i verkliga livet så finns de kränkande uttalandena ofta kvar en längre tid när de lämnats via en dator eller mobil. Dessutom kan i vissa fall kränkande

uttalanden som riktas mot någon ses av många fler än bara den som blir mobbad, till exempel om en nedlåtande kommentar lämnas på någons vägg på Facebook. Att nedsättande meddelanden eller elaka kommentarer sprids också till andra kan göra att påhoppet känns ännu värre för den som blir mobbad.

Nätmobbningen kommer också in i den utsattes hem på ett annat sätt än annan mobbning. Lisa, som har fått en hatgrupp på Facebook uppkallad efter sig, kan inte pusta ut när hon kastar av sig skolväskan i hallen efter att hon slutat skolan för dagen. Mobbningen förföljer henne dygnet runt. Ingen ska behöva bli utsatt för sådan kränkande behandling. Det kan kännas mycket värre för den utsatte än avsändaren tror.

Är mobbning ett brott?

Det finns inte något brott i lagen som heter mobbning. En person kan alltså inte dömas för brottet mobbning. Däremot så kan mobbning bestå av handlingar som utgör andra brott som man kan dömas för. Till exempel kan Anastasia och hennes kompisar göra sig skyldiga till ofredande (eller i värsta fall misshandel) när de knuffar Anil, och de som skriver kommentarer om Lisa i hatgruppen på Facebook kan göra sig skyldiga till exempelvis förtal om de skriver saker som gör att Lisa utsätts för andras missaktning. Om någon blir mobbad genom att under en längre tid ofredas och hotas upprepade gånger kan det även vara fråga om brottet olaga förföljelse.

I vissa fall ser domstolen särskilt allvarligt på brott som är ett led i mobbning. Till exempel kan en domstol tänkas döma för grov förolämpning (och inte bara förolämpning) när det handlar om mycket svåra förolämpningar som upprepas inom ramen för ett nedbrytande beteende som mobbning.⁶²

All mobbning är dock inte brottslig. Till exempel utgör det inte något brott att ignorera en person, trots att det kan vara mobbning.

Måste jag stå ut med att bli mobbad om det inte handlar om brott?

All mobbning är alltså inte brott. Men om jag då blir utsatt för mobbning i skolan som inte består av något eller några brott – betyder det i så fall att jag måste stå ut med det? Nej, så är det inte. Inom skolan råder nolltolerans mot all kränkande behandling,⁶³ och i det begreppet ryms såväl mobbning, som inte består av brott, som enstaka kränkande handlingar. Det betyder att all kränkande behandling i skolan är otillåten och att skolans personal och skolans huvudman

(kommunen eller det företag som driver skolan)⁶⁴ är skyldiga att anmäla och utreda varje fall där en elev har känt sig kränkt eller påhoppad. I de fall man efter utredningen kan konstatera att kränkning har förekommit är skolans huvudman skyldig att vidta åtgärder för att förhindra framtida kränkningar.

Detta ansvar sträcker sig även till sådant kränkande beteende som sker på nätet, om kränkningarna har en koppling till skolan. Lagen gör alltså ingen skillnad på om kränkningarna sker i korridoren, på skolgården, på internet eller via telefon. Om kränkningar som begås på elevernas fritid fortsätter också i skolan ska kränkningarna utredas på samma sätt som kränkningar som bara förekommer i skolan.⁶⁵ Om skolan inte uppfyller sina skyldigheter kan du vända dig till Barn- och elevombudet (se *Hit kan du vända dig*, s. 54).

Trakasserier

Trakasserier är ett handlande som kränker en person, och som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna. Diskrimineringsgrunderna är kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder. Om någon blir kallad för ”blatte” kan det till exempel vara trakasserier, eftersom det är en kränkning som kan föras till etnisk tillhörighet.

Skolan har ett ansvar enligt diskrimineringslagen att arbeta förebyggande mot trakasserier och annan diskriminering. Om trakasserier har förekommit är skolan dessutom skyldig att vidta åtgärder för att sätta stopp för dem. Du kan vända dig till Diskrimineringsombudsmannen om du har utsatts för trakasserier eller annan diskriminering och skolan inte uppfyller sina skyldigheter (se *Hit kan du vända dig*, s. 54).

Att berätta för en vuxen

Enligt den undersökning som Friends har gjort skulle bara omkring hälften av de unga som svarade ta hjälp av en vuxen om de utsattes för kränkningar på nätet.⁶⁶ Men att prata med en vuxen kan ofta vara den bästa och kanske även den snabbaste vägen ut från en jobbig situation. Om man inte vill prata med sina föräldrar kan man vända sig till någon vuxen på skolan – till exempel en lärare eller kurator. Skolan är skyldig att hjälpa dig om du blir utsatt för mobbning eller andra kränkningar med anknytning till skolan.

Sammanfattning – mobbning

1. Om du upprepar gånger och under viss tid har blivit behandlad på ett negativt sätt av någon eller några andra kan du vara utsatt för mobbning.
2. Mobbning är inte ett eget brott, men däremot kan mobbning bestå av handlingar som utgör andra brott.
3. Skolan är skyldig att hjälpa dig om du blivit utsatt för mobbning eller annan kränkande behandling, även om det inte handlar om brott.

SES OFFLINE?

ETT METODMATERIAL OM
UNGA, SEX OCH INTERNET

Ses offline? – nu med näthat

Om integritet, gränssättning, sex och relationer via nätet. Nu med ett nyskrivet kapitel om kränkningar, hot och trakasserier. För högstadiet och gymnasiet men även för andra ungdomsgrupper. Ses offline? är en lärarhandledning med övningar, fallbeskrivningar, netjuridik, moraliska dilemman samt filmer på dvd med diskussionsfrågor.

Ses Offline? är myndighetens mest uppskattade och efterfrågade metodmaterial hittills. Den har tryckts i 35 000 exemplar sedan 2010. Skriften är gratis och beställs på:

www.ungdomsstyrelsen.se

Hit kan du vända dig

Om du utsatts för kränkningar på internet som hänger samman med skolan är det bästa ofta att först prata med personal från skolan, till exempel en mentor, lärare eller kurator. Skolan har ett ansvar för kränkningar som sker på internet, även på fritiden, om de hänger samman med skolan (se *Mobbning*, s. 50). Det här är inte säkert att alla lärare vid skolorna känner till, men så står det i skollagen.

Om du blivit utsatt för ett brott så finns det även andra saker du kan göra. Det är viktigt att komma ihåg att ingen behöver tåla att utsättas för brottsligt näthat. Du behöver inte tåla att bli kränkt bara för att du är ung eller för att det sker i anslutning till skolan. Även som barn, ung och elev har du rättigheter. Du har rätt att inte bli hotad, förtalad, ofredad etcetera. Här berättar vi om några ställen som du kan vända dig till om du blivit utsatt för brott.

Polisanmälan

Om man har blivit utsatt för brott på nätet, eller vet någon som har blivit det, är det viktigt att man polisanmäler det som har hänt. Polisen är en av samhällets viktigaste funktioner för att förebygga, förhindra och utreda brott. Även om polisen av någon anledning inte kan hjälpa just dig så att ditt fall går till domstol så kan det ändå vara bra att du gör en anmälan. Man ringer 114 14 eller går till närmaste polisstation.

Polisen har under senare tid kritiserats för att inte ta anmälningar om brott på nätet på tillräckligt stort allvar. Polisen har själv i olika sammanhang hållit med om att deras arbete inte varit tillräckligt. En ändrad syn på brottsligt näthat, liksom utvecklingsarbete inom polisen, kommer förhoppningsvis att förbättra detta.

Datainspektionen

Man kan även kontakta Datainspektionen för att få råd eller för att göra en anmälan. Datainspektionens uppgift är bland annat att bidra till att behandling av personuppgifter inte leder till otillbörliga intrång i enskilda individers personliga integritet.

Datainspektionen kan inte plocka bort publiceringar från internet men inspektionen kan fatta beslut om att något som lagts ut på nätet är kränkande och försöka få den som står bakom en publicering att ta bort den. Datainspektionen kan däremot inte utreda brott, det gör polisen. Därför bör man polisanmäla kränkningar som kan vara straffbara till polisen.

Om man lägger ut elaka bilder, texter eller filmer om någon annan på internet, finns alltid risken att det är kränkande i lagens mening och kanske till och med straffbart. Därför ger Datainspektionen rådet att man ska vara försiktig med att lägga ut sådant på nätet som man tror att den berörda personen inte vill ha där. På webbplatsen www.kränkt.se ger Datainspektionen fler råd om vad man kan göra när man blivit utsatt på nätet.

Ombudsmän

I Sverige finns det något som kallas ombudsmän. Det finns en justitieombudsman, en diskrimineringsombudsman, en barnombudsman, en justitiekansler, en konsumentombudsman, en pressombudsman och ett barn- och elevombud. Varje ombudsman bevakar en särskild del av samhället. Om du har blivit utsatt för näthat kan du också vända dig till någon av ombudsmännen.

Barn- och elevombudet vid Skolinspektionen

Barn- och elevombudet vid Skolinspektionen har till uppgift att arbeta mot mobbning och kränkningar i skolan. Vem som helst kan göra en anmälan till Skolinspektionen eller till Barn- och elevombudet om missförhållanden i skolan. De anmälningar som handlar om mobbning och kränkningar, men som inte är brott, utreds av Barn- och elevombudets personal.

Om Barn- och elevombudet kommer fram till att en huvudman, till exempel en kommun eller ett företag som driver en fristående skola, har brutit mot skollagen kan de rikta kritik mot den och ställa krav på åtgärder. Då en utredning visar att ett barn eller en elev har utsatts för kränkning kan Barn- och elevombudet fatta beslut om att kräva skadestånd från huvudmannen. Ombudet för då din talan i domstol mot skolan, kommunen eller företaget.

Har du utsatts för mobbning eller kränkningar som hänger samman med skolan, och inte tycker att skolan tagit itu med problemen tillräckligt, kan du alltid vända dig till Barn- och elevombudet.

Barnombudsmannen

Barnombudsmannen (BO) har till uppgift att företräda barns och ungas intressen utifrån FN:s barnkonvention. Barnkonventionens 54 artiklar och ett antal protokoll innehåller rättigheter som särskilt gäller för barn. Barnombudsmannen bevakar hur barnkonventionen följs ute i samhället – i landsting och kommuner samt på andra myndigheter. Myndigheten uppmärksammar brister och föreslår ändringar i olika lagar och förordningar.

Barnombudsmannen hanterar inga enskilda ärenden och kan alltså inte föra din talan i domstol eller rikta kritik av något slag utan ägnar sig

åt arbete på ett mer generellt plan. Myndigheten för däremot en regelbunden dialog med unga i samhället, särskilt med unga i utsatta situationer av olika slag. Det gör BO för att få kunskap om barns och ungas livsvillkor och vad de tycker i olika frågor. Om du har åsikter om hur näthat regleras och hanteras i samhället kan du höra av dig till Barnombudsmannen med dina synpunkter.

Diskrimineringsombudsmannen

Diskrimineringsombudsmannen (DO) har till uppgift att arbeta mot diskriminering och att se till att diskrimineringslagen följs ute i samhället. Diskrimineringsombudsmannens arbete går ut på att förebygga och lagföra diskriminering som har med någon av diskrimineringsgrunderna att göra. Dessa är kön, könsidentitet och könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning samt ålder.

Diskrimineringsombudsmannen granskar hur arbetsgivare, högstskolor och skolor lever upp till diskrimineringslagens krav på åtgärder för att förebygga diskriminering. I myndighetens uppdrag ingår också att sprida kunskap och information om förbud mot diskriminering, både till dem som riskerar att diskriminera och till dem som riskerar att diskrimineras.

Om du har blivit utsatt för diskriminering kan du anmäla det till DO som tar emot anmälningar om de förbud mot diskriminering och trakasserier som finns i diskrimineringslagen. DO kan då driva ditt ärende om diskriminering i domstol eller i vissa fall till en förlikning mellan dig och den ansvariga parten. Myndigheten driver alltså inte alla ärenden i domstol, utan kan också företräda dig vid andra typer av förhandlingar.

Att gå till domstol själv

Om man inte får hjälp av polisen eller någon av de ombudsmän som beskrivits ovan, kan man så klart gå till domstol själv. Då har man två vägar att gå. Det finns nämligen två typer av juridiskt ansvar: straffansvar och skadeståndsansvar (se *Ansvar och skadestånd*, s. 7). Att som privatperson försöka hålla någon straffrättsligt ansvarig är svårt men inte omöjligt. Man måste då väcka något som kallas för enskilt åtal (till skillnad från allmänt åtal som är det vanligaste och som väcks av åklagaren).

En annan väg att själv föra talan i domstol är via de skadeståndsrättsliga reglerna. Det är på många sätt enklare än att väcka enskilt åtal och man kan göra det för skadestånd grundat på alla de brott som beskrivs här i boken. Det är dock viktigt att poängtera att det kan vara komplicerat att föra en sådan process på egen hand. Om man förlorar målet riskerar man att få betala motpartens rättegångskostnader.⁶⁷

Man kan också anlita en jurist som då agerar som ens ombud. Särskilt erfarna jurister är ofta advokater. Vill du ha hjälp av en advokat kan du på Advokatsamfundets webbplats leta efter någon som har humanjuridik, skoljuridik eller skadeståndsrätt som specialitet. Man måste räkna med att man får betala för advokatens arbete, men man behöver inte vara orolig för att en advokat tar jättemycket betalt utan att varna först.

Det finns också organisationer som kostnadsfritt hjälper den som blivit utsatt för brott att stämma i domstol. Exempel på sådana organisationer är Diskrimineringsbyrån Uppsala (www.diskrimineringsbyran.se) och Juridikinstitutet (www.juridikinstitutet.se).

Annan hjälp

Dessutom finns ett antal frivilligorganisationer som du kan vända dig till. Organisationerna kan inte föra din talan i domstol, men de kan ge stöd och råd och någon att prata med om du blivit utsatt för näthat. Och det är ju också väldigt viktigt. Exempel på sådana organisationer är Barnens rätt i samhället, BRIS (www.bris.se), ECPAT som jobbar mot sexuell exploatering (www.ecpat.se) och Friends som arbetar mot mobbning (www.friends.se). Både BRIS och ECPAT har telefon-tjänster där man kan anmäla och få hjälp och stöd om man anser sig utsatt för ett brott.

Ordlista – vad är vad?

Allmänt åtal

Åtal som väcks av en åklagare i brottmål. Alla brott faller inte under allmänt åtal (till exempel gör de flesta fall av förtal och förolämpning inte det). Den utsatte får då istället väcka enskilt åtal eller föra skadeståndstalan på egen hand.

Bevisbörda

Beviskyldighet. Den part som bär bevisbördan i en rättegång är den som måste bevisa det hen påstår.

Beviskrav

Den styrka som krävs hos bevisningen för att domstolen ska anse att något är bevisat. Beviskravet varierar i olika mål. I brottmål är beviskravet högt: åklagaren måste visa att den åtalade är skyldig ”bortom allt rimligt tvivel”. I civilrättsliga mål (till exempel mål om skadestånd) är beviskravet något lägre.

Brott

En otillåten handling som det i lag finns föreskrivet ett straff för.

Böter

Ett straff som kan utdömas för vissa brott. Böter betalas till staten.

Civilrätt

De delar av rätten som handlar om förhållanden mellan enskilda (och alltså inte staten eller det allmänna). Enskilda kan vara både privatpersoner och företag. Skadestånd är en del av civilrätten.

Diskrimineringsgrunder

Diskrimineringslagen förbjuder diskriminering som har samband med kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Domare

Jurist som arbetar i domstolen och är den som dömer i rättegångar. Ibland är det fler än en domare som dömer i samma rättegång.

Domstolsprocess

Ett annat ord för rättegång.

Enskilt åtal

Åtal som väcks av brottsoffret (målsäganden), eller annan åtalsberättigad person som inte är en åklagare, i brottmål.

Förlikning

När två parter kommer överens istället för att låta en domstol avgöra tvisten dem emellan. Två parter kan till exempel förlikas (komma överens) om skadestånd. När det handlar om brottmål kan förlikning inte förekomma.

Försvarsadvokat

Jurist som arbetar med att föra den åtalades talan vid rättegång i brottmål.

Hovrätt

Domstol som överprövar avgöranden från tingsrätterna. Det finns sex stycken hovrätter i Sverige. Hovrätten kallas för andra instans, eftersom den kommer efter tingsrätten i domstolskedjan. Avgöranden (domar och beslut) från hovrätten kan överklagas till Högsta domstolen.

Högsta domstolen

Sveriges högsta domstol som överprövar avgöranden från hovrätterna. Det finns bara en Högsta domstol i Sverige. Högsta domstolen är tredje och (vanligtvis) sista instans. Mål som hamnar i Högsta domstolen har som huvudregel varit i både tingsrätt och hovrätt dessförinnan.

Mobbning

När en eller flera personer upprepade gånger betar sig på ett negativt sätt mot någon annan. Se mer om mobbning på s.50.

Målsägande

Brottsoffer, det vill säga den som har blivit utsatt för ett brott.

Målsägandebiträde

En jurist som hjälper brottsoffret under en rättegång.

Offentlig rätt

De delar av rätten som handlar om det allmänna (till exempel staten och kommunerna) och det allmännas förhållande till enskilda. Straffrätten är en del av den offentliga rätten.

Ombud

En person som för någon annans talan i till exempel en rättegång. Är ofta en jurist, men måste inte vara det.

Rekvisit

Krav som ska vara uppfyllda för att ett visst brott ska föreligga.

Skadestånd

Ersättning i pengar som betalas direkt till den som utsatts för skada. Även barn under 15 år kan vara tvungna att betala skadestånd.

Straff

Döms ut av domstol som påföljd för brott. Exempel på straff är fängelse, böter, samhällstjänst, ungdomstjänst, ungdomsvård och sluten ungdomsvård.

Straffmyndig

Den ålder från vilken en person av domstol kan dömas till ett straff. I Sverige blir man straffmyndig när man fyller 15 år.

Stämning

Om två parter inte kan komma överens kan tingsrätten pröva tvisten. Den ena parten får då ansöka om stämning. Tingsrätten kontaktar motparten vilket kan leda till en rättegång.

Tingsrätt

Första instans i domstolskedjan. Det finns 48 tingsrätter i Sverige. Avgöranden (domar och beslut) från tingsrätterna kan överklagas till hovrätterna.

Trakasserier

Handlande som kränker en persons värdighet och som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder.

Uppsåt

Det finns olika typer av uppsåt (bland annat direkt uppsåt, insiktsuppsåt och likgiltighetsuppsåt). För att uppsåt ska anses föreligga räcker det vanligtvis att gärningsmannen har förstått att hans handlande kan ge upphov till en viss följd och att hen struntar i om följden uppkommer. Uppsåt är oftast en förutsättning för att någon ska kunna dömas för ett brott.

Åklagare

Jurist som arbetar med att utreda brott, väcka allmänt åtal mot misstänkta (eller besluta om att åtal inte ska väckas) och processa brottmål i domstol.

Förkortningar

BrB

Brottsbalken (den viktigaste lagen med regler om brott och straff)

HD

Högsta domstolen

NJA

Nytt Juridiskt Arkiv, avd. I och II (samling av domar från Högsta domstolen)

RH

Rättsfall från hovrätterna (samling av domar från hovrätterna)

Referenser

- Attunda tingsrätts dom 2013-10-03, mål B 2549-13.
- Berggren (2012). *Brottsbalken – En kommentar*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Borås tingsrätts dom 2013-04-05, mål B 1067-12.
- Datainspektionen (2011). *Ungdomar och integritet 2011*. Rapport 2011:1 s. 16.
- EU-domstolen mål C-73/07.
- Friends (2013). *Friends nätrapport 2013*, s. 8, 10 och 17.
- Göta hovrätts dom 2012-02-07, mål B 2750-11.
- Göta hovrätts dom 2012-12-20, (B 3238-12).
- Helsingborgs tingsrätts dom 2009-04-21, mål nr FT 31-09.
- HD mål (B 272-13).
- Hovrätten för Västra Sveriges dom 2012-11-16, mål B 3007-12.
- Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2011-04-21, mål B 570-11.
- Jareborg, N. & Friberg, S. (2010). *Brotten mot person och förmögensbrotten*. Uppsala: Lustus förlag, s. 53.
- Kammarrätten i Stockholms dom 2013-11-22, mål 6413-6415-13.
- Lunds tingsrätts dom 2010-10-12, mål nr FT 2603-10.
- Medierna, Sveriges Radio P1, 2013-10-05.
- NJA II 1962 s. 134.
- NJA 1982 s. 128.
- NJA 1996 s. 418 och 577.
- NJA 1997 s. 359.
- NJA 1999 s. 275 och 702.
- NJA 2001 s. 409.
- NJA 2004 s. 331.
- NJA 2005 s. 803.
- NJA 2006 s. 467.
- NJA 2011 s. 386.
- NJA 2012 s. 400.
- Norrköpings tingsrätts dom 2010-06-11, mål nr FT 1065-10.
- Norrköpings tingsrätts dom 2010-06-11, mål nr FT 3783-09.
- Regeringens proposition 2004/05:45, s. 90, 97, 99 f. och 149.
- RH 1997:28
- RH 1998:77
- RH 2009:40
- Skaraborgs tingsrätts dom 2012-10-26 (B 2995-12).
- Skolverket (2009). *På tal om mobbning – och det som görs*. Stockholm: Skolverket, s. 18.
- Skolverket (2012). *Skolverkets allmänna råd för arbetet mot diskriminering och kränkande behandling*. Stockholm: Skolverket, s. 33 f.
- Stockholms tingsrätts dom 2010-09-13, mål B 8604-10.
- Svea hovrätts dom 2008-09-04, mål B 7460-07.
- Svea hovrätts dom 2012-03-13, mål B 3731-11.
- Svea hovrätts dom 2012-12-14, mål B 153-12.
- Svea hovrätts dom 2013-06-24, mål B 4297-13.
- Sveriges Radio (2013). *Medierna, P1*, 2013-10-05.
- Uddevalla tingsrätts dom 2012-04-25, mål B 2148-11.
- Uppsala tingsrätts dom 2013-10-22, mål B 4609-13.
- Värmlands tingsrätts dom 2012-11-29, mål B 4359-12.
- Västmanlands tingsrätts dom 2013-06-24, mål B 78-13.
- ## Lagar och förordningar
- Brottsbalken (1962:700)
- Diskrimineringslagen (2008:567)
- Skollagen (2010:800)
- Tryckfrihetsförordningen (1949:105)
- Yttrandefrihetsgrundlagen (1991:1469)
- Personuppgiftslagen (1998:204)
- ## Elektroniska källor
- Barnens rätt i samhället (BRIS): www.bris.se
- Brottsrummet.se är en satsning av Brottsförebyggande rådet (Brå), www.brottsrummet.se
- Datainspektionen: www.datainspektionen.se
www.krankt.se
- Diskrimineringsbyrån Uppsala (DU): <http://www.diskrimineringsbyran.se>
- ECPAT Sverige: www.ecpat.se
- ECPAT Sverige: www.ecpat-hotline.se
- Friends: www.friends.se
- Institutet för juridik och internet: www.juridikinstitutet.se
- Polisen: www.polisen.se
- Wikipedia: www.wikipedia.org

Noter

¹ På Brottsrummet.se kan man läsa mer om hur lagen ser på unga som begår brott.

² Huvudregeln finns i brottsbalkens 5 kap. 1 §: ”Den som utpekar någon såsom brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller eljest lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning, dömes för förtal till böter. Var han skyldig att uttala sig eller var det eljest med hänsyn till omständigheterna försvarligt att lämna uppgift i saken, och visar han att uppgiften var sann eller att han hade skälig grund för den, skall ej dömas till ansvar.”

³ Medierna, Sveriges Radio P1, 2013-10-05.

⁴ I Norrköpings tingsrätts dom från 2010-06-11 i mål nr FT 3783-09 skriver domstolen (s. 3): ”I målet är ostridigt att den text som funnits som en kommentar på W:s blogg innefattar ett förtalsbrott av T. Som modererare av kommentarer på sin blogg har W ett ansvar även för innehållet i kommentarerna. Det han uppgett om att andra kan ha godkänt kommentaren är inte något som fräntar honom detta ansvar. Påståendet att kommentaren publicerats utan hans godkännande på grund av något tekniskt fel är så osannolikt att tingsrätten lämnar det utan avseende.”

Lunds tingsrätt skriver i sin dom från 2010-10-12, mål nr FT 2603-10 (s. 5): ”Förtalet har gjorts på en webblogg som H. och hennes sambo vid tillfället stod som ansvariga för och hade gett namn åt. Hon har därmed varit med om att godkänna inläggen på bloggen och det är inte intressant vem som skrivit texten i inläggen. Såväl H:s som O:s ansvar för uppgifter på deras blogg har konstaterats i tingsrätts tidigare domar. Att en person som tar del i att starta, driva och underhålla en blogg inte skulle hållas hålls ansvarig för det innehåll som tillåts på den vore inte rimligt med hänsyn till intresset av att i olika avseende skydda enskilda mot angrepp.” (Vår understrykning.) Spridningsaspekten påverkas här av Googles betydelse.

Norrköpings tingsrätt skriver i sin dom från 2010-06-11, mål nr FT 1065-10: ”Vid huvudförhandlingen den 17 maj 2010 har visats att utdrag ur artikeln alltjämt är sökbar [sic!] på Internet genom sökmotorn Google under exempelvis ’F. dömd’. [s 2 ...] Även om W. tagit bort inlägget efter kort tid har texten getts en sådan spridning som förut-sätts enligt bestämmelsen om förtalsbrott, särskilt som uppgifterna alltjämt är sökbara på Internet. [s 3]”.

Slutligen skriver Helsingborg tingsrätt i sin dom från 2009-04-21, mål nr FT 31-09 (s. 5): ”Däremot har F. genom en utskrift från sökmotorn Twingly bevisat att hans namn så sent som den 29 mars 2009 [förtålet skedde 11 maj 2008] förknippades med rubriken ’Är detta sanningen om mytomanen F. och sökord som ’alkoholism’ och ’hustrumisshandlare’. Således ligger spår av K:s snabbt borttagna inlägg kvar, vilket innebär att förtålet indirekt fortsätter. Att så skulle kunna bli förhållandet måste K. ha insett.”

⁵ När det gäller traditionella medier med ansvarig utgivare som tidningar, radio och tv, så är det tvärtom.

⁶ Det går i och för sig att läsa sina tweets, vilket innebär att enbart de som följer kontot kan läsa, och det går även att också läsa kontot, så att enbart godkända personer kan följa. Med sådana inställningar fungerar Twitter mer som en form av intern kommunikation mellan på förhand utpekade personer, till skillnad mot standardinställningen som innebär att hela (den uppkopplade) världen har tillgång till meddelandena. I praktiken är dock låsta konton/meddelanden ganska ovanliga.

⁷ Ett mer utförligt exempel ur verkligheten kan illustrera de kommunikationsmönster som kan uppstå. Natten mellan den 17 och 18 mars 2013 fick en ung man, E., sitt Twitterkonto kapat. En uppgift var att någon i samband med en fest hade ”lånat” E:s dator för att skicka ett rasistiskt och även i övrigt obehagligt meddelande från E:s Twitterkonto. Under natten spreds meddelandet i allt vidare cirklar och vidarebefordrades bland annat av en journalist med väldigt många följare. När E. på morgonen vaknade möttes han av en massiv skörd av meddelanden, bland annat ”jag hoppas att du är medveten om att du är Twitters mest hatade just nu”. E. försökte förklara att hans konto hade kapats – att han utsatts för, vad som med en stötande metafor kommit att benämnas som, en så kallad rape. Den journalist som hade vidarebefordrat meddelandet ansåg inte att hon hade gjort något fel, trots att informationen gav ett missvisande intryck. Journalisten framhöll att E. ansvarade för sitt konto och tyckte mena att enbart E. ansvarade för informationen från kontot.

⁸ I dagligt tal används ordet förolämpning ofta i en bredare kontext och med en vidare mening.

⁹ Se Stockholms tingsrätts dom i mål 8604-10.

¹⁰ Se RH 2009:40.

¹¹ Förolämpning är normalt inte ett brott som faller under allmänt åtal, vilket innebär att åklagare inte ska väcka åtal för brottet, även om det bevisligen har begåtts (se NJA 1997 s. 359). I stället åligger det den enskilde som har blivit utsatt att tillvarata sin rätt, antingen genom att driva enskilt åtal eller genom att väcka civilrättslig skadeståndstalan.

¹² Se NJA 1989 s. 374.

¹³ Se NJA 2004 s. 331.

¹⁴ Se NJA 2004 s. 331. I rättsfallet hade två poliser vid ett ingripande blivit kallade bland annat "grisar" och "svin". HD slog i målet fast att poliser i tjänst måste tåla lite mer än andra. Detta gäller särskilt vid ingripanden eftersom människor då kan förväntas uttrycka sina känslor i hårda ord. Detta föranledde att uttalandena i det aktuella målet inte kunde anses ha sårat polisernas självkänsla i sådan utsträckning att det var en förolämpning.

¹⁵ I lagtexten uttrycks detta så att hotet ska vara "*ägnat att hos den hotade framkalla allvarlig fruktan för egen eller annans säkerhet till person eller egendom*".

¹⁶ Se Värmlands tingsrätts dom 29 november 2012 i mål B 4359-12

¹⁷ Nils Jareborg och Sandra Friberg, *Brotten mot person och förmögensbrotten*, Uppsala 2010, s. 53.

¹⁸ Se Svea hovrätts dom från den 14 december 2012 i mål B 153-12.

¹⁹ Se Attunda tingsrätts dom från den 3 oktober 2013 i mål B 2549-13.

²⁰ Lagen kallar det här för att man "*handgripligen antastar*" någon.

²¹ Se Uppsala tingsrätts dom från den 22 oktober 2013 i mål B 4609-13.

²² Se NJA II 1962 s. 134.

²³ Se Svea hovrätts dom från den 19 juni 2013 i mål B 4010-13.

²⁴ Se Varbergs tingsrätts dom från den 16 oktober 2013 i mål B 1754-13.

²⁵ Handlingen ska ha till syfte att reta eller tillfredsställa förövarens sexualdrift.

²⁶ Se NJA 1996 s. 418.

En man hade drogat sin partner och när hon var medvetslös bland annat fört in fingrar i partnerns underliv och onanerat samt fått utlösning på henne. Han hade också filmat hela händelseförloppet. Högsta domstolen kom fram till att mannen inte kunde dömas för sexuellt ofredande eftersom mannens handlande överensstämde med sexuella handlingar som paret brukade företa. Mannen kunde därmed inte anses ha uppträtt anstötligt mot sin partner.

²⁷ Se Göta hovrätts dom från den 7 februari 2012, i mål B 2750-11.

²⁸ Se prop. 2004/05:45 s. 149

²⁹ Jämför med Svea Hovrätts dom från den 24 juni 2013 i mål B 4297-13 och Borås tingsrätts dom från den 5 april 2013 i mål B 1067-12.

³⁰ Se prop. 2004/05:45 s. 90 och s. 149. I propositionen anges förvisso att sexuellt ofredande inte blir aktuellt i fall då handlingen varit en del av ett frivilligt sexuellt närmande mellan två vuxna personer. Med vuxen i detta sammanhang bör dock rimligen åsyftas åldersgränsen för frivilligt sexuell handling mot annan.

³¹ Se Hovrätten för Västra Sveriges dom från den 16 november 2012 i mål B 3007-12.

³² Se NJA 1997 s. 359. Användande av köns- och skällsord kan dock bedömas vara sexuellt ofredande om syftet med uttalandet är rent sexuellt och rekvisiten för brottet i övrigt är uppfyllda.

³³ Lagen använder ordet *främjar*. Man kan även använda orden *får barnet till*, se prop. 2004/05:45 s. 97.

³⁴ I lagtexten (BrB 6 kap. 8 §) står det: "*Den som främjar eller utnyttjar att ett barn under 15 år utför eller medverkar i sexuell posering, döms för utnyttjande av barn till sexuell posering till böter eller fängelse i högst två år*".

³⁵ Se prop. 2004/05:45 s. 99 samt Berggren et al., *Brottsbalken – En kommentar* (1 jan. 2013, Zeteo) kommentaren till 6 kap. 8 §.

³⁶ Se prop. 2004/05:45 s. 99 f. samt Berggren et al., *Brottsbalken – En kommentar* (1 jan. 2013, Zeteo) kommentaren till 6 kap. 8 §.

³⁷ Om Bella skulle vara äldre än 18 år kan Lars inte dömas för utnyttjande av barn för sexuell posering. Han kan dock förmodligen dömas för sexuellt ofredande i stället.

³⁸ Se Svea hovrätts dom den 13 mars 2012 i mål B 3731-11. Se också NJA 2011 s. 386.

³⁹ Det kan vara att barnet antingen medverkar i (eller utför) en sexuell handling eller att barnet tydligt exponeras på ett sätt som har sexuell innebörd.

⁴⁰ Se prop. 2004/05:45 s. 99.

⁴¹ En särskild bestämmelse om det här finns i BrB 6 kap. 14 §.

⁴² Man kan enkelt mejla dem på itbrott.desk.rkp@polisen.se så kommer det till rätt ställe. Om man inte vill vända sig till polisen kan man kontakta organisationen Ecpat som har en rapporteringstjänst på nätet. Den finns på www.ecpatholine.se/.

⁴³ Inget fall av olaga förföljelse har ännu prövats i HD. Dock har HD beviljat prövningstillstånd i ett mål (B 272-13) om brottsrubricering och påföljd. Se Göta hovrätts dom den 20 december 2012, (B 3238-12), samt Skaraborgs tingsrätts dom den 26 oktober 2012 (B 2995-12).

⁴⁴ De brott som nämns i lagbestämmelsen om olaga förföljelse i 4 kap 4 b § BrB är misshandel enligt 3 kap. 5 § eller försök till sådant brott som inte är ringa, olaga tvång enligt 4 kap. 4 § första stycket, olaga hot enligt 4 kap. 5 § första stycket, hemfridsbrott eller olaga intrång enligt 4 kap. 6 §, ofredande enligt 4 kap. 7 §, sexuellt ofredande enligt 6 kap. 10 §, skadegörelse enligt 12 kap. 1 § eller försök till sådant brott, åverkan enligt 12 kap. 2 § första stycket eller överträdelse av kontaktförbud enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud.

⁴⁵ Hälften av alla unga som använde Facebook hade 2011 utsatts för en så kallad facerape. Se Datainspektionens rapport 2011:1 "Ungdomar och integritet 2011" s. 16.

⁴⁶ Se Berggren et al. *Brottsbalken – En kommentar* (1 jan. 2013, Zeteo) kommentaren till 4 kap. 9 c §.

⁴⁷ Lagtexten (BrB 4 kap. 9 c §) uttrycker det på följande sätt: "Den som (...) olovligen bereder sig tillgång till en uppgift som är avsedd för automatiserad behandling eller olovligen ändrar, utplånar, blockerar eller i register för in en sådan uppgift döms för dataintrång. Detsamma gäller den som olovligen genom någon annan liknande åtgärd allvarligt stör eller hindrar användningen av en sådan uppgift".

⁴⁸ Se Västmanlands tingsrätts dom från den 24 juni 2013 i mål B 78-13.

⁴⁹ Se Hovrätten över Skåne och Blekinges dom från den 21 april 2011 i mål B 570-11.

⁵⁰ Ett av de mer kända PuL-fallen som gått till domstol påminner om detta exempel. Den kallades av många för *Daddy-domen* och dömdes i Uddevala tingsrätt med målnummer B 2148-11.

⁵¹ När gränserna för det journalistiska undantaget har prövats i domstol har man tolkat undantaget väldigt brett. Det innebär att även saker som i vardagligt tal inte är "journalistik" omfattas av undantaget. EU-domstolen har exempelvis i mål C-73/07 sagt att undantaget gäller allt som "syftar till att sprida information, åsikter eller idéer till allmänheten". Även Högsta domstolen (HD) har uttalat sig om det journalistiska undantaget i det så kallade *Ramsbrofallet* NJA 2001 s. 409. Där sade HD att journalistik i PuL betyder att informera, utöva kritik och väcka debatt om samhällsfrågor. Både Sveriges och EU:s högsta domstol har alltså sagt att man inte behöver vara journalist utan att det viktiga är om man bidrar till samhällsdebatten.

⁵² Kolla exempelvis på <http://www.datainspektionen.se/lagar-och-regler/personuppgiftslagen/>

⁵³ Bestämmelsen om hets mot folkgrupp finns i 16 kap 8 § BrB.

⁵⁴ Straffskräpningsregeln finns i 29 kap 2 § p. 7 BrB.

⁵⁵ I rättsfallen NJA 1996 s. 577, RH 1997:28 och RH 1998:77 ansåg domstolen att armbindlar utgjorde meddelanden.

⁵⁶ Se NJA 1999 s. 702.

⁵⁷ Uttalanden kan vara indirekt missaktande. I rättsfallet NJA 1982 s. 128 hade en person satt upp en skylt vid infarten till en campingplats där det stod att romer inte fick tillträde till campingplatsen. Personen dömdes för hets mot folkgrupp även om texten på skylten inte var direkt nedsättande mot romer. HD tyckte att texten indirekt uttryckte ett nedsättande omdöme av romer och att kravet på missaktning var uppfyllt.

⁵⁸ Högsta domstolen (HD) har i två uppmärksammade fall hanterat hets mot folkgrupp i relation med yttrandefriheten. Det är målen NJA 2005 s. 803 och NJA 2006 s. 467. I det första fallet, som rörde missaktning av homosexuella i en predikan, kom HD fram till att en person inte kunde dömas för hets mot folkgrupp eftersom hans yttrande- och religionsfrihet var skyddad av Europakonventionen. I det andra fallet, som också rörde missaktning av homosexuella, dömdes fyra personer för hets mot folkgrupp.

Personerna hade delat ut flygblad med text som var nedsättande mot homosexuella. Personerna påstod att de hade delat ut flygbladen för att starta en debatt om skolans objektivitet. Högsta domstolen tyckte att de hade kunnat starta en debatt utan att använda de nedsättande uttalandena och att personerna inte skyddades av yttrandefriheten.

⁵⁹ Se Skolverkets kunskapsöversikt *På tal om mobbning – och det som görs*, 2009, s. 18.

⁶⁰ Exakt hur många gånger ett beteende ska upprepas och under hur lång tid det negativa beteendet ska pågå för att det ska vara fråga om mobbning går det dock inte att uttala sig exakt om.

⁶¹ Se *Friends nätrapport 2013*, s. 8 och 10.

⁶² Se Svea hovrätts dom från den 4 september 2008 (B 7460-07), där personen dock dömdes för brott av normalgraden.

⁶³ I skollagen (2010:800) 6 kap. 3 § definieras kränkande behandling som ”ett uppträdande som utan att vara diskriminering enligt diskrimineringslagen (2008:567) kränker ett barns värdighet”.

⁶⁴ En skolas huvudman kan till exempel vara kommunen, landstinget, staten eller en enskild, se 2 kap. skollagen.

⁶⁵ Angående de tre senaste meningarna, se Skolverkets allmänna råd för arbetet mot diskriminering och kränkande behandling, s. 33 f. Jämför dock även det uppmärksammade ”Lundsbergs-målet” (mål 6413-6415-13, meddelad 2013-11-22) där Kamrätten i Stockholm bedömde att Skolinspektionens tillsyn inte omfattade internatverksamhet, och att Skolinspektionen därmed inte hade mandat att stänga ner Lundsbergs skola på grundval av förhållanden som inträffat utanför skoltid i internatverksamheten.

⁶⁶ *Friends nätrapport 2013*, s. 17.

⁶⁷ Om skadeståndsbeloppet är mindre än ett halvt prisbasbelopp (för tillfället är ett prisbasbelopp 44 500 kronor) så gäller förenklade regler som bland annat minskar risken för att betala motpartens kostnader.

Ungdomsstyrelsen

är en myndighet som tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor och om det civila samhällets förutsättningar. Vi ger stöd till föreningsliv, kommuner och internationellt samarbete.

© **Ungdomsstyrelsen 2014**

ISBN 978-91-85933-78-5

projektledare **Maria Nyman och Lennart Nylund**

text **Juridikinstitutet och Ungdomsstyrelsen**

textredigering **Ingrid Bohlin**

grafisk form **Christián Serrano**

illustratör **Erica Jacobson/Söderberg Agentur**

tryck **EO Grafiska**

distribution **Ungdomsstyrelsen**

Box 17801, 118 94 Stockholm

tfn **08-566 219 00**, *fax* **08-566 219 98**

e-post: **info@ungdomsstyrelsen.se**

webbplats: **www.ungdomsstyrelsen.se**

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

**Ungdomsstyrelsen byter den 1 april 2014 namn till
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.**

Medborgarplatsen 3 (Hiss A • Plan 11) • Box 17801 • SE-118 94 Stockholm

tfn 08-566 219 00 • fax: 08-566 219 98

e-post: info@ungdomsstyrelsen.se • webbplats: www.ungdomsstyrelsen.se